

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЖИТОМИРСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»
ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Створення інклюзивного освітнього простору: стратегії, практики, ресурси

Матеріали

Регіональної науково-практичної
інтернет-конференції

7 червня 2023 року

Житомир 2023

Департамент освіти і науки
Житомирської обласної військової адміністрації

Комунальний заклад «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради

Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти

Створення інклюзивного освітнього простору: стратегії, практики, ресурси

Матеріали Регіональної науково-практичної інтернет-конференції

07 червня 2023 року

м. Житомир
2023

УДК 376
С78

*Затверджено на вченій раді
комунального закладу «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради
(протокол від 16 травня 2023 року № 3)*

Рецензенти:

Смагін Ігор Іванович, доктор педагогічних наук, професор,
директор комунального закладу «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради

Шевченко Володимир Миколайович, доктор педагогічних
наук, професор кафедри спеціальної освіти факультету педагогічної
освіти Львівського національного університету імені Івана Франка

**Створення інклюзивного освітнього простору: стратегії, практики,
ресурси** : матеріали Регіон. наук.-практ. інтернет-конф., 07 червня 2023 р. /
С78 Департамент освіти і науки Житомир. обл. військ. адмін. ;
КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР, Ресурсний центр підтримки інклюзивної
освіти. – Житомир : КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР, 2023. – 82 с.

До збірника увійшли матеріали Регіональної науково-практичної
інтернет-конференції «Створення інклюзивного освітнього простору:
стратегії, практики, ресурси», що відбулася 07 червня 2023 року на базі
комунального закладу «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради.
Матеріали можуть бути корисними для фахівців інклюзивно-ресурсних
центрів, педагогічних працівників закладів освіти, батьків дітей
з особливими освітніми потребами, оскільки містять інформацію про
актуальність дослідження проблеми творення інклюзивного освітнього
простору в Україні.

Відповідальність за правильність фактів, посилань, наведених
у матеріалах, несуть автори.

©Комунальний заклад «Житомирський
обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти» Житомирської обласної
ради, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА		6
------------------	--	---

СУЧАСНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА КОРЕКЦІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Бобер А. В.	Дидактична гра як метод розвитку описової лексики молодших школярів з інтелектуальними порушеннями	7
Воробйова А. В.	Арттерапія в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами під час військового стану	9
Горобчук Т. І.	Су-Джок терапія в логопедичній роботі	13
Кобилінська Л. П.	Мовлення та ритми	16
Кулик І. В.	Використання елементів нейрокорекції у лікувальній фізичній культурі	19
Назарчук А. С.	Мозочкова стимуляція – ключ до інтелектуального, мовленнєвого та емоційного розвитку дитини	21
Нацевич Є. П.	ПЕКС – система альтернативної комунікації з допомогою карток	25
Степанова О. І.	Нейрокорекція в роботі сучасного логопеда	29
Столяр С. О.	Арттерапія як засіб розвитку пізнавальної сфери дошкільників з особливими освітніми потребами	32

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Воробйова А. В.	Психологічні хвилинки як засіб стабілізації дітей на педагогічному патронажі	35
Гнатюк І. М.	Психолого-педагогічний супровід осіб з навчальними труднощами в інклюзивному класі	37

Козир В. В.	Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП в часі війни: практичні поради	41
Косар Н. М.	Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами	45
Лівончик О. В.	Робота команди психолого-педагогічного супроводу на шляху забезпечення ефективності освітнього процесу дітей з ООП	48
Слівінська Ю. В.	Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами	51
Федоренко О. О.	Соціально-психологічна адаптація дітей з особливими освітніми потребами в закладах середньої освіти	54

ОРГАНІЗАЦІЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦІВ ТА БАТЬКІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Авдійчук А. Л.	Роль батьків дитини з особливими освітніми потребами у команді супроводу	57
Гуменюк А. В.	Психологічна резильєнтність у роботі фахівців інклюзивно-ресурсних центрів	61
Ридецька В. М.	Співпраця інклюзивно-ресурсного центру з батьками дітей з особливими освітніми потребами	63
Родигіна С. П.	Організація партнерської взаємодії фахівців та батьків в умовах інклюзивної освіти	66

ВИЗНАЧЕННЯ ОСВІТНІХ ТРУДНОЩІВ ТА РІВНІВ ПІДТРИМКИ: ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА, ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД

Градівська В. М.	Визначення освітніх труднощів першого рівня підтримки у ЗЗСО	70
Грицюк Н. О.	Оцінка психомоторного розвитку дитини від народження до трьох років	72

Денисенко Л. М.	Оцінка мовленнєвого стану осіб з особливими освітніми потребами	75
Трипуз Н. І.	Визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки в інклюзивно-ресурсному центрі	77
Щегельська Н. К.	Анкетування як метод дослідження рівня соціальної інклюзії в освітньому процесі	80

ПЕРЕДМОВА

Інклюзивна освіта є визнаним міжнародним стандартом, який передбачає усвідомлення цінності людської багатоманітності та створення можливостей для всіх учнів, зокрема для дітей з освітніми труднощами, отримати якісну освіту, що відповідає потребам і можливостям кожного.

Важливим кроком на цьому шляху є розуміння того, що, перше, діти, які мають освітні потреби, відчують себе більш комфортно в інклюзивному середовищі, де вони можуть отримати індивідуальну підтримку та допомогу педагогічних працівників та інших здобувачів освіти. А по-друге, сьогодні для успішної адаптації у сучасному світі дітям потрібні не лише знання, а й достатній рівень життєвої компетентності, враховуючи прогрес в інформаційних технологіях.

Тому проведення регіональної науково-практичної конференції на базі КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР являється відповіддю на потребу педагогічної спільноти дізнатися про передові досягнення у сфері інклюзивної освіти, а також обмінятися своїм досвідом та думками з іншими учасниками щодо розвитку інклюзивного середовища.

У межах роботи чотирьох секцій конференції було розглянуто важливі питання, які стосуються сучасних методів навчання та корекційно-розвиткової допомоги в інклюзивному освітньому просторі; організації психолого-педагогічного супроводу дітей з освітніми труднощами; організації партнерської взаємодії фахівців та батьків в умовах інклюзивної освіти; теорії, методики та практичного досвіду щодо визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки для дітей з ООП.

Учасниками заходу стали директори, практичні психологи, вчителі-логопеди, вчителі-дефектологи, вчителі-реабілітологи інклюзивно-ресурсних центрів, а також педагогічні працівники закладів освіти.

Учасники конференцій пропонують різноманітні рішення цих питань та діляться важливим досвідом щодо формування освітнього середовища, яке цінує різноманітність та сприяє розвитку всіх учнів. А представлений перелік тем вказує на важливість науково-практичного пошуку у процесі розвитку інклюзивної освіти в Україні.

А. В. Гуменюк,
завідувачка ресурсного центру підтримки
інклюзивної освіти КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР

СУЧАСНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА КОРЕКЦІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

А. В. Бобер,
аспірантка 1 року навчання
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка,
фахівець ІРЦ (учитель-логопед)
(КУ «Третій ІРЦ» ЖМР)
e-mail: annabober001@gmail.com

Дидактична гра як метод розвитку описової лексики молодших школярів з інтелектуальними порушеннями

У сучасному світі освіти інклюзія є однією з найбільш актуальних тем. Особлива увага приділяється розвитку мовлення учнів з інтелектуальними порушеннями. Описова лексика є важливим компонентом розвитку мовленнєвих навичок молодших школярів, але учні з інтелектуальними порушеннями можуть мати порушення її формування та розвитку. Дидактична гра є ефективним методом, який розвиває словниковий запас учнів. У даній роботі буде досліджено роль дидактичної гри як методу розвитку описової лексики молодших школярів з інтелектуальними порушеннями в інклюзивному освітньому середовищі та проаналізовано результати емпіричного дослідження.

Мета дослідження – вивчення ефективності застосування дидактичних ігор як методу розвитку описової лексики молодших школярів з інтелектуальними порушеннями на інклюзивній формі навчання.

Методологія дослідження включала наступні етапи:

1. Вибір відповідної групи учасників дослідження з інтелектуальними порушеннями, які навчаються на інклюзивній формі навчання.
2. Розроблення програми дидактичних ігор, які сприяють розвитку описової лексики молодших школярів.
3. Розподіл учасників на експериментальну та контрольну групи.
4. Проведення дослідження шляхом застосування дидактичних ігор з експериментальною групою.
5. Зібрання та аналіз даних про розвиток описової лексики обох груп.
6. Порівняльний аналіз результатів обох груп.

7. Формулювання висновків та рекомендацій щодо застосування дидактичних ігор у навчальному процесі для покращення розвитку описової лексики учнів з інтелектуальними порушеннями.

Дослідження проводилося на базі двох загальноосвітніх шкіл міста, де здійснюється інклюзивна освіта. Для дослідження було обрано дві групи дітей віком від 6 до 9 років. Першій групі було запропоновано виконувати завдання з використанням дидактичних ігор, друга група працювала за звичайною навчальною програмою. Дослідження проводилося протягом 3 місяців.

Для оцінки результатів були використані різноманітні методики, зокрема «Словникова мобільність», спостереження та тестування.

Після проведення програми з використанням дидактичних ігор у дітей з інтелектуальними порушеннями відмічалось покращення показників здібностей до мовленнєвої діяльності, які склали від 20% до 40%, порівняно з показниками до проведення програми.

Результати дослідження свідчать про те, що використання дидактичних ігор є ефективним методом розвитку мовлення молодших школярів. За допомогою ігор діти вчаться спілкуватися, формулювати думки та висловлювати їх. Для дослідження були використані різні типи дидактичних ігор, такі як лінгвістичні, комунікативні, рухові та музичні.

Дидактичні ігри є ефективним інструментом для покращення розвитку описової лексики учнів з інтелектуальними порушеннями. Нижче наведені деякі висновки та рекомендації щодо застосування дидактичних ігор у навчальному процесі:

1. Дидактичні ігри можуть бути корисними для створення сприятливої та цікавої атмосфери для розвитку описової лексики. Вони можуть допомогти залучити увагу учнів та збільшити їхню мотивацію до навчання.

2. Дидактичні ігри можуть бути різноманітними та адаптованими до потреб учнів з інтелектуальними порушеннями. Наприклад, можна використовувати ігри, які вимагають мінімального рівня грамотності, або використовувати ігри, які відповідають інтересам та хобі учнів.

3. Дидактичні ігри можуть допомогти розвивати різні аспекти описової лексики, а саме: вживання прикметників, порівнянь, метафор, а також слів, що відображають емоції та почуття.

4. Для ефективного використання дидактичних ігор у навчальному процесі, важливо створити спеціальну програму, яка включає в себе різноманітні ігри та завдання, а також описує їх цілі та очікувані результати.

5. Важливо враховувати індивідуальні потреби та особливості кожного учня з інтелектуальними порушеннями при виборі дидактичних ігор та завдань. Для цього можна залучати психологів, учителів-дефектологів та інших фахівців.

Отже, можна зробити висновок, що використання дидактичних ігор є ефективним методом для розвитку мовлення дітей з інтелектуальними порушеннями. Для досягнення максимального результату важливо враховувати індивідуальні потреби та особливості кожного учня та створити спеціальну програму, яка буде включати в себе різноманітні ігри та завдання. Програма, розроблена на основі таких ігор, може бути використана в роботі педагогів та логопедів з метою розвитку описової лексики у дітей з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел та літератури

1. Боряк О. В. Діагностика, формування й корекція мовленнєвої діяльності дітей із порушеннями інтелектуального розвитку молодшого шкільного віку: теорія і практика : монографія. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2018. 458 с.
2. Докучина Т. О. Індивідуальний підхід до проведення дидактичних ігор з дітьми з особливими освітніми потребами. Актуальні питання корекційної освіти. *Педагогічні науки*. 2017. № 9 (2). С. 56–64.
3. Косенко Ю. М. Сутність дидактичної гри як методу навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 8 (18). С. 184–191.

А. В. Воробйова,

фахівець (консультант) інклюзивно-ресурсного центру
«ІРЦ» Романівської селищної ради
Житомирського району Житомирської області)
e-mail: vorobiovaalina@ukr.net

Арттерапія в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами під час військового стану

Під час військового стану діти з особливими освітніми потребами належать до найчуттєвішої категорії населення. Дітям, які перебувають у пригніченому стані, стресі, дуже важко адаптуватись до нормальних умов для розвитку та освіти. Тому для стабілізації емоційного стану дітей з особливими освітніми потребами я використовую арттерапію.

Арттерапія – це вид психотерапії та психологічної корекції, заснований на мистецтві та творчості. У системі допомоги дітям з особливими освітніми потребами використовуються різні види

арттерапії: терапія засобами зображувальної діяльності (малюнок, ліплення), музична терапія, казкотерапія, пісочна терапія, мандалотерапія, лялькотерапія, тістотерапія та інші [3].

Використання арттерапевтичних методів саме у практиці роботи практичного психолога допомагають дитині з особливими освітніми потребами розширити уявлення про оточуючий світ та усвідомити його цілісність, розвинути моторику рук, отримати позитивні емоції, розвивати уявлення, проявити свою індивідуальність, позбутись своїх психологічних страхів, апатії. Саме арттерапія одночасно вирішує діагностичні та терапевтичні завдання. Застосування методів арттерапії для різних вікових груп має свою специфіку. Для кожного вікового періоду існують свої методи, а також універсальні методи, які можна застосовувати для роботи з більшістю вікових груп [1; 2].

Хочу зупинитись на одному із видів арттерапії – ізотерапії, яку я використовую найчастіше в своїй роботі з дітками з особливими освітніми потребами. Ізотерапія – це засіб психологічної корекції за допомогою творчості, зокрема малювання [5].

Сутність ізотерапії полягає в тому, що вона дає можливість дітям з особливими освітніми потребами зрозуміти і відчутти самого себе, бути саме самим собою, вільно висловити свої думки, почуття та мрії.

Методи ізотерапії включають пасивну форму – використання вже готових творів мистецтва, і активну форму – створення своїх власних творів.

Для роботи ми використовуємо різні види художніх матеріалів: гуаш, олівці, фломастери, пастель, білий папір, кисті різних розмірів і жорсткості тощо. На занятті дитина створює малюнок на тему, яку я пропоную, або на довільну тематику. Під час малювання фахівець уважно стежить за дитячими емоціями, цікавиться, що відчуває під час малювання учень, чи потребує допомоги [6]. При роботі з дитиною з особливими освітніми потребами ізотерапія дає багато інформації про саму дитину, її внутрішній світ: про що саме вона думає, що відчуває, чи має страхи та інше. Можливість свободи дій дозволяє дітям розслабитись, абстрагуватись від правил і дати волю фантазії без страху і почуття провини.

У процесі арттерапії відбувається зцілення її психіки, і паралельно дитина знайомиться з навколишнім світом, формує своє позитивне ставлення до нього.

Малювання розвиває чуттєво-рухову координацію, так як вимагає узгодженості участі багатьох психічних функцій. Коли учень малює малюнок, навіть хаотично, на картинці відбивається його внутрішній стан [2; 6].

Розглянемо основні принципи занять ізотерапією, які потрібно враховувати:

1. Бажання самої дитини – основна умова заняття. Творчість без бажання неможлива, і, звичайно, неможливе спілкування з дитиною.

2. Заохочувати та дякувати дитині під час роботи.

3. Фахівець має бути готовий до того, що при розмові під час заняття на загальні питання про себе або малюнку дитина з особливими освітніми потребами може відповісти «не знаю», і тому потрібно пропонувати їй варіанти відповідей.

4. Важливою умовою успішної роботи є активна участь психолога в тій роботі, яку він пропонує.

5. Потрібно використовувати яскраві, гарні, добротні матеріали, з якими йде робота на заняттях. Художні матеріали повинні мати акуратний вигляд, адже дитина відчуває до себе ставлення і через матеріал, з яким їй пропонують працювати.

6. На багатьох заняттях фахівець розповідає проте чи інше явище. Те, про що він говорить, є найбільш корисним, бо містить елементи гіпнотичного оповідання, тобто використовує повторення слів, речень, використовує епітети, метафори, зміни голосу. Це допомагає створити атмосферу незвичайності, можливо, навіть таємничості та допомагає здійснити спонтанне розкриття дитини.

7. Головне завдання – отримати задоволення від самого процесу творення, коли навіть каракулі і черкання відіграють роль зцілення [1].

Розглянемо кілька методик та технік у роботі з дітками з особливими освітніми потребами.

Малювання пальцями – ця методика дає можливість зрозуміти особливість тактильного відчуття. Саме цей вид є профілактикою і корекцією тривожності, пригніченості, соціальних страхів. Малювання пальцями і долонями не піддається впливу стандартних шаблонів, тому такий спосіб створення зображень проєктивно являє індивідуальність дитини. Новий досвід емоційного прийняття себе у процесі малювання, проби невластивих дитині характеристик поведінки розширюють і збагачують образ Я.

Для малювання пальчиками використовую пальчикові фарби. Дитина опускає в гуаш долоньку або забарвлює її за допомогою пензлика і робить відбиток на папері. Малюють і правою, і лівою руками, пофарбованими різними кольорами. Також даю готові трафарети малюнків і малюємо пальчиками. Діткам з особливими освітніми потребами дуже подобається виконувати цю техніку. Вже

після роботи руки та пальчики витираються серветкою, потім фарби легко змиваються [3].

Техніка «Різноколірний слон у клітинку» (В. Назаревич) за мотивами Девіда Макі «Елмер». Довготривалий стрес у нестійких умовах життя призводить до підвищеної активності у діяльності ЦНС. Деякі дітки стають розгальмовані, знервовані та перебувають у деструктивно-збудженому стані, який межує з постійною втомою та безсиллям.

Фахівці використали запропоновану унікальну метафору різноколірного слоника в клітинку для арттерапевтичних занять.

Всі три компоненти метафори – це дуже дієві структури: слон – це символ, клітинка – психогеометрична структура балансу, колір – наявний зараз емоційний стан. Поєднання цих структур в одній метафорі й формує позитивний арттерапевтичний ефект. Ця техніка рекомендована для дітей, які арттерапевтично спрямовані на контакт з образами та процесом малювання, які здатні через метафору здійснювати роботу з внутрішнім світом. Ми з дітками пробували слона малювати не одного, а робили ціле стадо, також зображували пару та родину, слоника-помічника.

Саме ця метафора буде корисною, коли кожного з нас накриває відчуття незібраності, тривоги та безсилля під час військового стану. Фахівець в роботі з дитиною проговорює про слоника (який він?, де живе?, що їсть?, яким буває?), також використовує кольоротерапію (які кольори використаємо, які тобі подобаються, чому?) [4].

Краплетерапія – це ще одна методика, яку я використовую під час роботи з дітками з особливими освітніми потребами. Краплетерапія дозволяє дітям розвивати дрібну моторику, підготувати ручку дитини до письма. Робота з різними кольорами привертає увагу дітей, робить заняття яскравим і цікавим, також вивчаємо та закріплюємо кольори. Краплетерапія – це хороший спосіб самовираження і підняття самооцінки, а також розвиває творчу уяву учнів [1; 4].

На початку роботи дитину знайомимо з матеріалами: стаканчиком з кольоровою водичкою, зі звичайними скляними піпетками з гумовими наконечниками, папером, серветками для рук. Потім працюємо. Розпочинаємо з простих завдань. Під час роботи разом з дитиною вивчаємо кольори, форми крапельок і плям. Поступово вона вчиться промальовувати складніші завдання, великі і маленькі краплі, переносить краплі на інше місце, експериментує.

Сьогодні психологи у своїй роботі використовують різні методи, техніки, щоб стабілізувати емоційний стан дітей.

Список використаних джерел та літератури

1. Власюк М. Арт-терапія: зцілення мистецтвом. *Психолог*. 2005. № 39. С. 9–23.
2. Вознесенська О. Л. Арт-терапія як засіб психосоціального відновлення особистості. *Збірник наукових праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. № 3 (29). С. 40–47.
3. Березка С. В. Особливості застосування арт-терапії в роботі з дошкільниками з порушенням інтелекту. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Т. 2. 208 с.
4. Прояви себе з Nazarevich-art. URL: <https://nazarevich-art.com/> (дата звернення: 11.04.2023).
5. Психолог: теорія і практика. 2018. Вип. 2 (2). С. 78–81.
6. Татаріна О. Практикум по арт-терапії в роботі з дітьми. Київ : АСТАМІР-В, 2019. С. 71. URL: <https://tararina.com/products/knigi-na-ukrainskom-yazyke/praktikum-z-art-terapii-u-roboti-z-ditmi/> (дата звернення: 10.10.2022).

Т. І. Горобчук,

фахівець (консультант) інклюзивно-ресурсного центру
(КУ «ІРЦ» Коростишівської міської ради)
e-mail: gorobchuk.tanya21@gmail.com

Су-Джок терапія в логопедичній роботі

Су-Джок терапія є різновидом корейської медицини, у перекладі «Су» – кисть, «Джок» – стопа. За словами засновника, Су-Джок – система впливу, що стимулює біологічно активні точки (БАТ) та біологічно активні зони на тілі людини, які відповідають усім органам і системам, що розташовані на кистях рук і стопах людини [1; 2].

Творцем Су-Джок терапії є південно-корейський учений, професор Пак Чже Ву, який присвятив 30 років свого життя вивченню східної медицини. У своїх дослідженнях обґрунтував взаємовплив окремих ділянок тіла за принципом подібності.

Застосування Су-Джок масажерів в логопедичній роботі сприяє покращенню рівня рухової активності м'язів, що дає можливість для оптимальної мовленнєвої роботи та підвищує фізичну і розумову працездатність дітей [2: 34].

Які переваги Су-Джок масажу:

1. Ефективність. Якщо правильно застосовувати, то настане виражений ефект.
2. Безпека використання. Навіть якщо неправильно застосовувати, шкоди дитині не завдасть.

3. Простота застосування. Діти можуть виконувати масаж самостійно, проте під контролем дорослого.

4. Універсальність. Як педагоги можуть використовувати в своїй роботі під час занять, так і батьки в домашніх умовах [3: 319].

На логопедичних заняттях використовують різні прийоми роботи: масаж спеціальними кульками або спеціальним кільцем.

Основні прийоми:

- масаж спеціальною кулькою;
- масаж еластичним кільцем;
- колові рухи по долонях;
- стискання обома руками;
- перекидання кульки з руки в руку;
- підкидання кульки;
- прокочування вперед-назад;
- погладжування (легке, прямолінійне, зигзагоподібне);
- легке поколювання подушечок пальців.

Як впливає на розвиток використання Су-Джок терапії:

- сприяє розвитку дрібної моторики;
- розвиває тактильні відчуття, відбувається масаж біологічно активних точок;
- сприяє руховій активності м'язів, підвищує фізичну і розумову працездатність;
- підвищує рівень зорового сприйняття та тонус організму загалом;
- запобігає перевтомленню дитячого організму;
- сприяє розвитку мовлення дітей;
- підвищується пізнавальна активність дітей.

Як педагоги можуть використовувати Су-Джок терапію?

Су-Джок терапія – чудова альтернатива пальчиковій гімнастиці.

Під час корекційно-розвиткових занять (формування лексико-граматичних категорій, автоматизація звуків, розвиток фонетико-фонематичної сторони мовлення, розвиток пам'яті та уваги).

Організовувати ранкову гімнастику з елементами Су-Джок (ходьба по сенсорним килимках, вправи для стоп та долонь з кульками).

Під час фізкультурних хвилин та пауз, ігрової діяльності.

Вправи з використанням су-джок кульки.

1. Дитина кладе долоню на стіл. Пропонуємо їй прокотити кульку ліворуч, праворуч, прокочуємо по колу, злегка притиснувши долонею.

2. Беремо кульку великим та почергово рештою пальців (великий-вказівний, великий-середній, великий-безіменний, великий-мізинець).

3. Дитина кладе долоню на стіл. Пропонуємо їй прокотити кульку від краю кожного пальця до основи долоні.

Вправи з використанням су-джок кільця.

1. Одягаємо та прокочуємо кільце починаючи з великого пальця і до мізинця. Вправу виконуємо як для правої, так і для лівої долонь.

2. Стискаємо великим та вказівним пальцями кільце. Виконуємо стискання почергово з усіма пальцями. Аналогічну вправу виконуємо з пальцями лівої руки.

Вправа для автоматизації звуків у складах, словах.

Почергово одягаємо кільце на кожний палець та промовляємо певний склад або слово, в якому автоматизуємо звук. Аналогічно можна виконувати вправу з кулькою, прокочуючи її по долоні та називаючи слова.

Вправи для формування лексико-граматичних категорій.

1. «Один-багато». Котимо кульку дитині та називаємо предмет в однині. Дитина, спіймавши кульку, відкочує назад та називає предмет у множині.

2. «Скажи навпаки». Котимо кульку дитині та називаємо слово. Дитина ловить кульку та називає слово протилежне за значенням.

3. «Назви ласкаво». Котимо кульку та називаємо предмет у формі іменника однини. Дитина, спіймавши кульку, котить назад, утворюючи та називаючи іменник із зменшувально-пестливим суфіксом.

Список використаних джерел та літератури

1. Сухіна І. В. Особливості використання технології Су-Джок масажу в роботі логопеда з дітьми з особливими освітніми потребами / Ін-т спец. пед. НАПН України. Київ. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/724631/1/B8.pdf>.

2. Черніченко Л. А. Теорія і практика професійної підготовки логопедів до інноваційної діяльності в інклюзивній дошкільній освіті : монографія / МОН України ; Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань : Візаві, 2021. 188 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/6808>.

3. Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: компетентнісний підхід : зб. наук. праць / за заг. ред. В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир : ФОП

«Н. М. Левковець», 2019. 332 с. + CD. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/32349/1/>.

4. Заковоротна Н. О. Су-Джок терапія в логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/6808>.

Л. П. Кобилінська,
фахівець (консультант) інклюзивно-ресурсного центру
(КУ «ІРЦ» Коростишівської міської ради)
e-mail: lkobilinska05@gmail.com

Мовлення та ритми

Ритм – широке поняття. Є ритм зміни частин доби, пір року. Ритм серця, дихання, мовлення, ходьби. Ритм дає нам рух, життя. Якщо на хвилинку уявити, що ритму немає, то зупиняється життя, час, розвиток.

Ритми сприяють:

- активізації контролюючої функції уваги, виробляється стійкість, збільшується об'єм і переключення уваги;
- активізації короткотривалої механічної і асоціативної пам'яті;
- покращенню загального емоційного фону дитини;
- покращенню якості рухів (розвиваються ритмічність, плавність, виразність, координація);
- стимуляції мовленнєвої функції;
- нормалізації просодичної сторони мовлення (тембру, темпу, ритму);
- формуванню складової структури слова.

Методику розвитку ритмічних здібностей вперше обґрунтував швейцарський педагог і музикант Еміль Жак-Далькроз (1912). Він запропонував розвинути ритм як самостійну сутність і потім на цій основі – ритм музичний, ритм поетичний, ритм рухів.

Однією із якостей гарного мовлення є її ритмічна виразність. Також на мовлення впливає здатність сприймати та відтворювати ритмічний малюнок.

Діагностика ритмічного сприйняття:

1. Розмова із дитиною. Часто діти неправильно ставлять наголос у словах, або можуть не вимовляти слова, а вимовляти окремі склади (початкові або наголошені). Якщо дитина не вимовляє слово, значить порушена складова і ритмічна структура слова. У реченні можуть бути пропуски прийменників, слів (не утримання кількості слів).

2. Просимо дитину порахувати, скільки оплесків було.

3. Просимо дитину проплескати таку ж кількість.

4. Просимо дитину повторити ритмічний малюнок.

5. Звертаємо увагу на моторний розвиток дитини: як повзає, ходить, чи вміє робити стрибки, чи не підтягує ногу.

У дітей з порушеннями мовлення, поряд з мовленнєвими порушеннями, є проблеми з координацією, загальною і дрібною моторикою, сприйняттям. Діти даної категорії моторно неспритні. Вони не можуть кинути м'яч в ціль і впіймати його, забити м'яч у ворота, підкинути і впіймати м'яч, обвести предмет по контуру, так як тут необхідно включити зоровий контроль, є труднощі в слуховому сприйнятті: не чують ритм, сильну долю, мелодію, важко робити підскоки в такт мелодії. Тому виникла потреба включати в свою роботу ігри, які допомагають дитині контролювати свою рухову активність, розвивати увагу.

На логопедичних заняттях іде робота над всіма компонентами мовленнєвої системи. Дуже часто перш ніж розпочати ставити звуки, логопед працює над розвитком слухового сприйняття і вдосконаленням темпо-ритмічної сторони мовлення.

В ігровій формі дітям пропонуються різні способи відтворення ритму: відплескування в долоні, предметами по столі (олівцем, камінчиком, іграшками, м'ячем об підлогу, протоптування та ін.)

Ритмічні реакції домінують ще на ранніх етапах розвитку мовлення, а потім і в складовій структурі. Відомо, що вже лепетне мовлення ритмічно організоване і служить основою для подальшого засвоєння дитиною слів різної складової складності. Це дозволяє розглядати ритм як одну із основ формування складової структури слова.

Складова структура слова – це взаєморозташування і зв'язок складів у слові. Формування складової структури впливає на успішність оволодіння граматичною будовою мовлення, засвоєння звукового аналізу, письма і читання.

Цікавий досвід використання при роботі над складовою структурою слова – побудова візуально-ритмічних рядів (послідовного викладання предметів). Візуально-ритмічний ряд сприяє:

- розвитку почуття ритму;
- розвитку слухового, зорового і просторового сприйняття;
- розвитку дрібної моторики;
- розвитку фонематичного слуху;
- розвитку артикуляційної моторики;
- автоматизації і диференціації порушених звуків;
- корекції складової структури слова;
- запуску мовлення;

- розвитку зв'язного мовлення.

Послідовність при викладанні рядів може бути проста (один – один) і складна (один – два, два – один; три – два, два – три і т. п.). Елементарна послідовність показує вміння дитини складати слова першої складової структури.

Якщо дитина зможе правильно зробити задану послідовність, значить, вона дозріла для того, щоб з'єднувати елементарні склади («по-ка», «Пе-тя»), а також переключати увагу з одного складу на інший. Після засвоєння структури 1:1 можна ускладнювати завдання, запропонувавши для виконання структуру 1:2, далі 2:1. Складаючи візуально-ритмічний ряд, дитина повинна розуміти, для чого вона виконує те чи інше завдання.

Символічні зображення, які використовуються для ігор, можуть бути різноманітними. Картинки і предмети можна підбирати з урахуванням лексичної теми, яка вивчається зараз. Важливо розвивати розуміння, що кожен елемент в ряду залежить від іншого так само, як склади в слові і артикуляція кожного звуку.

Візуально-ритмічні ряди можуть бути у горизонтальній (ряд та по колу) та вертикальній площинах.

Прикладом використання візуально-ритмічного ряду може бути дидактична гра «Різнокольорові доріжки».

Мета: розвиток почуття ритму, формування складової структури слова, автоматизація і диференціація звуків.

Дитині пропонують викласти візуально-ритмічний ряд (для цього можна використовувати камінчики, різнокольорові кубики, гудзики, олівці): синій, червоний, синій – продовж ряд.

Якщо послідовність викладена правильно, нажимаємо вказівним пальцем на камінчик. Наприклад, синій – склад «ва», червоний – «ня». «Ва-ня, ва-ня, ва-ня, ва-ня» и т. д. Можна брати і інші склади: «во-да», «На-та».

Якщо дитина впоралася із попереднім завданням на всіх рівнях – ми виконуємо таке ж завдання, але на моторному рівні.

Рівень 1. Ряд 1:1 (якщо бачиш зелений камінчик – плесни в долоні, якщо синій камінчик – тупни ніжною).

Рівень 2. Ускладнюємо ряд, додаючи артикуляційну складову (бачиш зелений камінчик – язик вгору, а руку поклади на стіл, бачиш червоний камінчик – опусти язик вниз, а долоньку поклади на коліно).

Рівень 3. Ускладнюємо ряд, додаючи вже певний звук (бачиш зелений камінчик – говори звук «а», бачиш червоний камінчик – говори звук «о»).

Цими завданнями оцінюємо вміння дитини спрогнозувати наступний елемент, що допоможе нам відслідкувати, наскільки дитина здатна «вловлювати» складову структуру слова та її ритмічну основу.

Що таке перкусія тіла?

Ви коли-небудь починали мимоволі тупати ногою, плескати у долоні або шльопати себе по бедрах, віддавшись ритму улюбленої мелодії? Це і є перкусія тіла (bodypercussion) – сама древня форма музики, натхненна нашим серцебиттям, пульсацією крові і диханням. Гра на власному тілі передбачає чотири базових звука. Окрім вже вище згаданих оплесків, шльопків і тупоту, використовуються також клацання пальцями. І прекрасно те, що ці «жести, які звучать» під силу кожному. Дотримуючись ритму, на основі цих рухів можна створювати унікальну музику, граючи і танцюючи одночасно. У наш час музична перкусія тіла – це мистецтво, яке об'єднує в собі мелодію, танець і співи. Сучасні віртуози-перкусіоністи виступають як під акомпанемент музичних інструментів, так і сольо.

Все наше життя – це ритм. Музику створюють як маленькі діти, які грають в ладусі, так і граючий натовп футбольних фанатів на стадіоні. І щоб добре себе почувати, треба просто звучати і рухатися в такт або поспробувати написати свою мелодію.

Список використаних джерел та літератури

1. Рібцун Ю. В. До проблеми порушення звуко-складової структури слова у дітей. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова* : зб. наук. пр. Вип. 23. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. С. 206. (Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія).

І. В. Кулик,

фахівець ІРЦ

(КУ «ІРЦ» Звягельської міської ради)

e-mail: irakyluk2018@gmail.com

Використання елементів нейрокорекції у лікувальній фізичній культурі

Нейрокорекція – це комплекс вправ, що спрямовані на розвиток порушених функцій головного мозку. Використання спеціальних психологічних методик в корекційній роботі дає змогу подолати значний спектр труднощів у дітей з особливими освітніми потребами. За рахунок чітко скоординованих рухових програм здійснюється вплив на ділянки мозку, що в свою чергу сприяє відновленню порушених зв'язків нервової системи. Одержана рухова інформація з кори головного мозку передається до мозочка, який координує сигнали для підтримки рівноваги та координації тіла в просторі.

Вчені стверджують, що мозок людини налічує 100 мільярдів нейронів, які здатні утворити 100 трильйонів зв'язків. Чим вищий показник утворених контактів, тим вищий рівень функціонування мозку людини. У ході корекційного процесу надважливо сприяти утворенню нейронних зв'язків, які в подальшому формуватимуть нейронну мережу. Кількість, розгалуженість та якість нейронних зв'язків напряму впливає на рівень розвитку інтелектуальних здібностей.

Традиційно методи корекційного впливу умовно діляться на два напрями. Перший зосереджений на когнітивних процесах, застосовується у роботі з дітьми, які мають труднощі навчального та інтелектуального характеру. Другий базується на методах рухової корекції та зосереджений на тілесному орієнтуванні, де налагоджується контакт з власним тілом. У більшості випадків діти з особливими освітніми потребами, зокрема з розладами аутистичного спектру, потребують формування рухових функцій. Учитель-реабілітолог працює над розвитком м'язової системи, координації, рівноваги, сили, спритності, витривалості та гнучкості. Важливо пам'ятати – чим більше дитина рухається, тим краще в неї розвинені зв'язки нервової системи, тому що: покращується кровообіг, нормалізується стан судин, підвищується пружність м'язів, збільшується опірність організму та виробляється білок BDNF, який спонукає утворення нових нейронів й підтримує їх здоров'я. Спеціально підібрані нейрокорекційні вправи стимулюють роботу кори головного мозку, його півкуль та їх взаємодії.

Комплекс вправ з лікувальної фізичної культури з елементами нейрокорекції необхідно підбирати, враховуючи психофізичні особливості розвитку дитини, її сильні та слабкі сторони. Важливо, щоб нейрокорекційні вправи були побудовані в ігровій формі. Нейрокорекційні вправи можна використовувати для дітей різної вікової категорії, особливо корисними вони будуть при порушеннях інтелектуальної діяльності, розладах координації, навчання, дефіциту уваги та гіперактивності.

Практикуючи нейрокорекційні методи, варто опиратися на принцип «від простого до складного». Якщо в дитини добре виходить виконувати ту чи іншу вправу, можна додавати нові та поступово ускладнювати завдання. Перед тим, як починати щось нове, потрібно впевнитись, що дитина оволоділа попереднім матеріалом. Рухові завдання виконуються в різних положеннях: сидячи, лежачи, стоячи. Ефективними є вправи, при яких синхронно залучаються до роботи обидві руки чи ноги, а не лише ведучі. Так як і в усіх заняттях дуже

важлива системність. Потрібно не забувати про те, що постійна праця – запорука успіху.

У ході корекційно-розвиткових занять доцільно використовувати ігри з м'ячем, скакалкою, нейро-скакалкою, грати в класики, долати різні види перешкод, а також не забувати використовувати пальчикову гімнастику.

За рахунок поєднання лікувальної фізичної культури та нейрокорекційних вправ дитина буде краще відчувати своє тіло у просторі, покращиться зорово-моторна координація, слухова та зорова увага, навчиться почергово виконувати дії, краще буде узгоджувати свої рухи.

Поєднання інтелектуальних та рухових вправ дозволяє не лише провести час з користю, а й отримати новий досвід. Вплив нейрокорекційних методів роботи значно підвищує працездатність кори головного мозку та міжпівкульної взаємодії. Враховуючи той факт, що психіка і мозок є пластичними, нейрокорекційні вправи сприяють всебічному розвитку дитини.

А. С. Назарчук,

фахівець (консультант) інклюзивно-ресурсного центру
(КУ «ІРЦ» Коростишівської міської ради)
e-mail: allahazaralla@gmail.com

Мозочкова стимуляція – ключ до інтелектуального, мовленнєвого та емоційного розвитку дитини

В умовах модернізації української освіти, запровадження реформи Нової української школи особливої актуальності набуває проблема створення розвивального середовища та оптимальних умов для розвитку, виховання й навчання дітей з особливими потребами, що відповідають тенденціям реформування освіти на шляху до її відкритості, демократичності та доступності для всіх категорій населення країни, а також з уведенням в освітнє середовище інноваційних технологій [1: 39]. Сьогодні в арсеналі вчителів-дефектологів, що працюють з дітьми з ООП, є великий спектр методик, які розширюють можливості дітей в пізнанні навколишньої дійсності, мовленнєвого, психічного і інтелектуального розвитку. Одним із результативних і ефективних засобів є застосування вправ мозочкової стимуляції.

Багато дітей у тому чи іншому віці мають труднощі в освоєнні простору, координації рухів, відчутті власного тіла, а в результаті – у навчанні та поведінці. Залучення дитини до виконання завдань, що активізують різні сенсорні системи, змушують її мозок утворювати

нові мережі нейронних зв'язків. Основа зростання, розвитку та навчання починається з сенсорної та моторної взаємодії зі світом. Сенсорна стимуляція та рухова активність утворюють основу для розвитку мозку. Це і лежить в основі програми мозочкової стимуляції [3].

Мозочок – це частина мозку, яка бере участь у всіх видах психічної діяльності людини, рухової та інтелектуальної; неоптимальна робота мозочка може вплинути на різні сфери життя людини негативно.

Мозочкова стимуляція у дитячому віці дозволить уникнути ускладнень у дорослому житті, підвищити його якість. Мозочкова стимуляція для дітей – це не медичне втручання, а комплекс вправ на спеціальному обладнанні Valametrics, який дозволяє покращувати функціонування головного мозку і, як наслідок, розвиток та вдосконалення вищих психічних функцій. Програма мозочкової стимуляції забезпечує мозок дитини базовими навичками, які допомагають засвоїти будь-яку інформацію, покращує розвиток пізнавальних процесів, мови, сприяє розвитку особистості та входження дитини до соціуму, допомагає формувати почуття довіри, збагачує чуттєвий досвід. Мета мозочкової стимуляції – навчити головний мозок дитини правильно обробляти інформацію, покращити навички мови, письма, читання, концентрацію уваги та математичні здібності, пам'ять та сприйняття.

Досить довгий час вчені були впевнені, що мозочок відповідає за рівновагу, координацію рухів і рух очей. Проте подальші дослідження привели їх до висновку, що мозочок – ключ і до інтелектуального, мовленнєвого і навіть емоційного розвитку дитини. Мозочок людини містить більше нервових клітин, ніж решта відділів головного мозку, саме тому так важливо його розвивати і стимулювати.

Програма та обладнання Valametrics були створені у США у 60-х роках доктором Френком Більгоу. Тоді він працював учителем у школі та помітив, що діти, які на перервах тренують свою рівновагу, координацію рухів та зорово-моторну координацію в іграх, успішніші у навчанні. Під час роботи з дітьми, що погано вміли читати, виявив зв'язок між руховою активністю і змінами навичок читання. Все це підштовхнуло його до розробки системи розвитку мозочка як засобу підвищення успішності дітей у школі. Він розробив спеціальний снаряд – балансувальну дошку і вигадав цілу серію вправ на ній.

Дані, отримані в ході практичних експериментів доктором Більгоу, знайшли своє відображення в багатьох інших теоріях про рух і розумовий розвиток дітей. Прикладами цього слугують: теорія

рівневої організації Н. А. Бренштейна, теорія СДЛ ВПФ А. Р. Лурія, принципи нейропсихології дитячого віку Л. С. Цветкової, діяльний підхід А. Н. Леонтьєва та інші [4]. Сам Більгоу висунув три принципи програми:

- стимулювання сенсорної інтеграції;
- просторову уяву і відчуття рівноваги;
- пропріоцептивне навчання.

Звичайно, 50 років тому вчений не міг передбачити все, але інші зацікавлені фахівці в ході застосування програми на практиці змогли доповнити її ще двома такими принципами:

- індивідуально-особистісне навчання;
- поетапне формування.

Таким чином, програма мозочкової стимуляції спирається на 3 аспекти: психологічний, дидактичний і інструментально-технічний. У сукупності таких аспектів методика удосконалює роботу мозочка, формуючи велику кількість нових нейронних зв'язків, що позначається на рівні навченості дитини.

У ході занять на балансувальній дошці підвищується пластичність головного мозку, з'являється можливість покращити функціональність його базових структур, як наслідок, підвищується успішність дитини, покращується поведінка, увага, пам'ять, мова дитини, удосконалюються навички соціальної адаптації, стабілізується психоемоційний стан. Мозочкова стимуляція значно покращує ефективність будь-яких корекційних занять (з логопедом, психологом, дефектологом) і є чудовим доповненням до них.

Процедуру мозочкової стимуляції рекомендовано при: порушенні уваги; гіперактивності; поведінкових розладах; порушенні постави; порушенні роботи вестибулярного апарата; проблемах з навчанням; порушеннях усного та писемного мовлення; порушеннях координації рухів та моторної незручності; дисграфії, дислексії, диспраксії; ЗПР, ЗРР, ММД, СДВГ; порушеннях аутичного спектра; запамороченнях [4].

Мозочок містить у собі найбільшу кількість нервових клітин, ніж будь-яка інша частина мозку. Крім рівноваги, координації рухів та очей, мозок відповідає за когнітивні та емоційні функції людини.

Мозочок переробляє інформацію, що надходить із різних відділів мозку, і визначає швидкість його роботи загалом. Якщо мозок працює погано, дитина фізично не може виконати завдання швидко і правильно. Марно вимагати від неї більше, ніж він може виконати. У цьому часто є причина неефективних або не до кінця ефективних занять з логопедом або дефектологом.

Мозочкова стимуляція як зарядка для мозку допомагає «налаштувати» процеси в головному мозку та закласти правильний фундамент для занять з педагогами та психологами, тому вони часто використовують її у своїй роботі.

Заняття проводяться під пильним наглядом спеціаліста як з метою безпеки, так і для повноцінної результативності. Незважаючи на те, що самі вправи не здаються якимись незвичайними та складними, ефект від занять досить відчутний. Заняття проводяться в ігровій формі, підбираються індивідуально, залежно від можливостей та віку дитини. Діти із задоволенням займаються на балансувальній дошці. Такі «уроки» не викликають у них страху, негативу чи остраху не виконати завдання. Перш ніж приступити до вправ на балансувальній дошці, частина вправ з м'ячем та мішечком відпрацьовується на рівній поверхні. Робота будується за етапами з поступовим ускладненням вправ. Розвиток реакції рівноваги на балансувальній дошці можна починати з відпрацювання стояння на карачках і при тренуванні функцій сидіння – це підготовчі вправи, які виробляють вертикальну позу, захисну реакцію рук, допомагають у оволодінні навичками самостійного сидіння.

Під час занять інструктор поступово ускладнює процес тренувань та, залежно від цілей кожного пацієнта, доповнює процес тренувань мовленнєвими завданнями (називати слова), моторними (кидати м'яч) чи інтелектуальними (згадати назви тварин на певну букву). Завдяки тому, що використовуються практично всі рецептори головного мозку, він «включається»!

Для того, щоб заняття були успішними, рекомендується обов'язкова періодичність – 3–4 рази на тиждень. Тривалість заняття 30 хвилин.

Можна вигадати багато цікавих і дійсно корисних вправ для роботи з балансувальною дошкою. З ними займатися набагато веселіше та ефективніше. Рекомендую вам включати свою творчість, свою фантазію та підбирати вправи для кожної дитини індивідуально, що допоможе їй швидко включитись у роботу та успішно розвиватися. Ваші заняття на балансувальній дошці дозволять прискорити вирішення корекційних завдань у логопедії та психології, допоможуть дітям швидше та легше подолати різні відхилення та порушення у розвитку.

Список використаних джерел та літератури

1. Ревуцька О. В. Інноваційні технології в навчанні осіб з особливими потребами. *Управління в освіті* : збірник матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф., 14–16 квітня 2011 року / Ін-т інновац.

технологій і змісту освіти [та ін.]. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2011. 300 с.

2. Кочерга О. В., Шолохова В. В. Використання балансувальної дошки доктора Френка Білгоу в навчально-корекційній роботі з учнями 1–4 класів із порушеннями психофізичного розвитку : метод. рек. для фахівців спец., загальноосвіт. навч. закл. та батьків учнів. Київ : Слово, 2015. 64 с.

3. Чим корисна Дошка Білгоу для мозочкової стимуляції і розвитку мови. Основи методики Білгоу. URL: <https://mental.ua/chim-korisna-doshka-bilgou-dlya-mozochkovoї-stimulyatsii-i-rozvitku-movi.-osnovi-metodiki-bilgou/>.

4. Кому потрібна мозочкові стимуляція і що можна подолати за її допомогою. URL: <https://primavera-kiev.in.ua/komu-potribna-mozochkova-stimulyatsiya-scho-mozhna-podolati-za-yiyi-dopomogyu/>.

Є. П. Нацевич,

фахівець (консультант) інклюзивно-ресурсного центру
(КУ «ІРЦ» Коростишівської міської ради)

e-mail: evgenia.natsevych@gmail.com

ПЕКС – система альтернативної комунікації з допомогою карток

ПЕКС – це система альтернативної комунікації з допомогою карток, розроблена Енді Бонді і Лорі Фрост. Ґрунтується вона на принципах прикладного аналізу поведінки і на працях Скінера, зокрема книзі «Вербальна поведінка».

Дана система навчає функціонального спілкування, яке можна застосовувати незалежно від віку і можливостей особи. Починати навчання доцільно, якщо у дитини є певні базові навички та уявлення: здатність до моторного наслідування і розподілу спільної уваги, здійснення предметної діяльності. Застосування ПЕКС буде корисним у роботі з дітьми, що демонструють кидання, самотравмування, втечу, агресію, дефіцит навичок спілкування, відсутність зорового контакту, неможливість зближення, участі в іграх.

Людина, яка має комунікативні проблеми, відчуває почуття неповносправності, розчарування, гнів, власну нерозумність, недовіру до оточуючих.

Система АДК може дати відчуття безпеки, можливість повідомляти про себе (вибір, бажання, відчуття, думки), здатність зрозуміти, що хоче інша людина, розуміння того, що зі мною відбувається, здатність передбачати події, можливість вчитись і працювати, бути самостійним, незалежним, відчуття власної гідності

та приналежності. Крім цього, формується позитивний соціальний образ людей з особливостями розвитку.

Застосовуючи ПЕКС, ми не ігноруємо мовлення, а, навпаки, сприяємо розвитку мовлення, посиленню комунікації, налагодженню альтернативного спілкування.

Соціально-комунікативні заняття починаються з формування уявлень про себе (схема тіла, моторне наслідування, предметна діяльність, власні бажання та емоції); формування уявлень про людей (спільна увага, наслідування, спільна діяльність/гра, розпізнавання емоційних проявів); планування дій і прогнозування результату відповідно до наміру; прогнозування дій і результату іншої людини відповідно до ситуації, емоції; визначення причин емоцій та їх наслідків; розуміння непрямих питань.

Навчання користуватись системою ПЕКС дитини з несформованою комунікацією впроваджується для формування навичок, що допоможуть бути самостійним, тобто жити, замість того, щоб бути під опікою. Метою та наслідком навчання є зміна поведінки. Після успішного навчання дитина може зробити те, що не могла зробити до цього (наприклад, додавати числа, чистити зуби, просити про допомогу, сказати нове слово). Впровадження ПЕКС сприяє відчутній зміні поведінки. Дитина зможе попросити про щось, деталізувати своє прохання.

Навчання відбувається всюди, де потрібна навичка (в їдальні, в ігровій кімнаті, у ванній кімнаті), під час повсякденної звичної діяльності або під час спеціально організованої діяльності за штучно створених нами умов. Корисно використовувати реальні матеріали в реальних ситуаціях, щоб формувати функціональні навички (шнурувати, застібати, зав'язувати...).

Підвищенню ефективності сприятиме підкріплення, заохочення, (посилення) – наслідок, який збільшить ймовірність поведінки. Підкріплення можуть бути соціальні або матеріальні. Для виявлення дієвого підкріплення слід поспостерігати за дитиною, поспілкуватись з батьками. Дитина може отримати підкріплення по-різному: хтось дасть їй, візьме сама, попросить або заробить його. Можна запропонувати укласти договір: показати дитині потенційне підкріплення, попросити виконати коротку знайому дію, негайно дати підкріплення; надалі поступово «розтягувати» час очікування і обсяг завдання.

Впроваджуючи систему візуального підкріплення, починаємо з домовленості за 1 значок, вчимо послідовності: взяв позначку (магніт) – розташуй на планшеті – конвертуй у підкріплення.

Поступово збільшуємо до 5 позначок, привчаючи дитину до обміну картками, «легшого», ніж уже існуючий метод отримання підкріплень.

Одним з найважливіших завдань ПЕКС є формування цілеспрямованого (функціонального) спілкування, що передбачає поведінку, прийнятну в суспільстві і спрямовану на іншу людину, яка в свою чергу забезпечує фізичні або соціальні вигоди. Спілкування має виникнути між двома людьми. Комунікатор спрямовує дію на комунікативного партнера, котрий є посередником в доступі до підкріплення.

Функції рецептивного спілкування – отримання безпосередніх результатів (хочу фільм – підкріплення – перегляд фільму).

Соціальні результати – принеси мені води – підкріплення – «Дякую!».

Бажаним результатом використання ПЕКС є формування таких важливих навичок спілкування, як прохання про заохочення, прохання про допомогу, про перерву, згода, відмова, реакція на прохання «зачекай» або слово «ні!», виконання інструкції.

Дієвими є заняття: окремих проб – короткі, чіткі, повторювані дії, наприклад, слова-назви предметів, математична інформація, сортування, розпізнавання картинок (реакція на «Дай мені банан»); або послідовності – серія кроків, що виконуються у певному порядку (зав'язати шнурки, почистити зуби). Вони можуть виконуватись за ініціативи учня або пропозиції учителя.

Засвоєння нової навички включає «допомогу» (підказку) учню для виконання нової дії. Можна застосовувати такі типи підказок: фізичні, вербальні, жестові, візуальні. Завданням педагога є поступове виключення підказок.

Дитина, звичайно, буде допускати окремі помилки, на які слід реагувати не виправленням, а корекцією: моделюванням правильної відповіді і підкріпленням імітації.

Можливо спонукати спілкування різними способами: зробити паузу під час улюбленого заняття; розмістити бажані предмети в полі зору, дотягнутись до котрих не можна; запропонувати частину бажаного предмета; запропонувати пов'язаний асоціативно предмет.

На початковому етапі доречно впроваджувати фізичний обмін для ініціювання взаємодії під час спілкування. Коли дитина навчиться проявляти ініціативу, слід працювати над формуванням моторних навичок: взяти, дотягнутись, покласти. Кращому засвоєнню сприяє застосовування фізичної підказки – фізичний помічник чекає прояву ініціативи, потім допомагає дотягнутись, взяти, покласти.

Дорослий (комунікативний партнер) тягне до дитини руку, показуючи, куди покласти картку, але лише після того, як дитина проявила ініціативу. Якщо дитина не дивиться на карточку, рухати її. Якщо комунікативний партнер далеко (в іншій кімнаті) – вчити дитину йти до нього з картками. Якщо дитина не може рухатись самостійно – вчити її подавати сигнал «Підійди сюди», використовуючи пристрій для виклику (дзвіночок, телефон, кнопку з сигналом).

На наступному етапі дитину вчать привертати увагу комунікативного партнера, коли він стоїть спиною. Також її позбавляють додаткових підказок, вчать виражати прохання під час групової діяльності, прохання про речі, яких немає в полі зору. Ознакою успішного проходження даного етапу буде сформоване вміння дитини переміщуватись кімнатою для отримання картки та переміщуватись до комунікативного партнера. Даний етап ніколи не закінчується.

Робота продовжується шляхом навчання дитини виконувати просте розрізнення. Мотивація використовувати правильну карточку – отримання бажаного предмета і уникнення небажаного (диференційоване підкріплення). Варто почати з порівняння бажаного і нецікавого – зацікавити дитину з допомогою обох предметів. Дорослий має змодельовати (показати) – потренуватись – переключитись – повторити.

Далі карточки, що вивчаються, мають варіюватись залежно від того, що зараз є підкріпленням. Наступні кроки – використання 2 (3, 4) бажаних предметів, використання альбому, гортання сторінок, початок організації карток на розсуд дитини.

Корисно вчити дитину будувати речення – шаблон «Я хочу». Спочатку картка «Я хочу» має бути вже на шаблоні, дитина має додати картку з бажаним предметом і прочитати отримане речення, дати дитині заохочення. Пізніше слід чекати від дитини ініціативи, підказати додати «Я хочу», дитина сама додасть картку з бажаним предметом чи дією, прочитати шаблон, дати підкріплення. Бажано вчити дитину вказувати на картки під час читання шаблону і додавати затримку тривалістю 3–5 секунд, щоб заохочувати до мовлення. Але не наполягати на мовленні!

Продовжувати навчання доцільно за кількома напрямками одночасно: засвоєння властивостей предметів (щоб дитина могла просити конкретне підкріплення), складання речення з 3 карток: «Я хочу червоне яблуко»; прохання як відповідь на питання. Спочатку дитині пропонують відповідати на питання: Що ти бачиш? Що це? Чим

пахне? На що схоже? Оскільки люди переважно коментують щось несподіване, нове, незвичне, потрібно в заняття включати такі речі.

Варто підтримувати спонтанні прохання і коментування, привчати дитину, що відмова дорослого не переглядається.

Використання методів альтернативної і додаткової комунікації може підштовхнути розвиток мовлення дитини, значно полегшити її навчання.

З допомогою ПЕКС та подібних систем мовлення та спілкування в окремих випадках стають взагалі можливими, а в більшості випадків стають більш наповненими, насиченими і доступними для дитини і для тих, хто її оточує.

Список використаних джерел та літератури

1. Скрипник Т.В. Феноменологія аутизму : монографія. Київ : Фенікс, 2010. 320 с.

О. І. Степанова,
фахівець ІРЦ

(КУ «ІРЦ» Звягельської міської ради)

e-mail: stepanova.oksanaiiv@gmail.com

Нейрокорекція в роботі сучасного логопеда

Методика корекційного впливу при будь-яких порушеннях мовленнєвого розвитку повинна мати комплексний психолого-медико-педагогічний характер. Сучасний логопед – це не той фахівець, який ставить звуки, адже класичні логопедичні вправи не завжди дають позитивний результат. Сьогоднішній логопед це вже значно більше, це мусить бути фахівець, який компетентний у механізмах мозкової діяльності і знає, як саме працюють зони головного мозку, а якщо вони не працюють, то чому і як їх запустити.

Коли до нас приходить дитина з труднощами мовленнєвого розвитку, ми не тільки констатуємо факт затримки. Головне завдання – допомогти цій дитині, розшифрувати, які механізми повинні спрацювати, щоб запустити розуміння мовлення та активне мовлення. Логопед повинен розуміти, для чого він використовує ту чи іншу вправу: для активізації функції лобної долі головного мозку чи для стимуляції мозочка. За свідченнями нейрофізіологів, людина бачить не очима, а головним мозком, також чує не вухами, а головним мозком. Смак солодкого та гіркого теж з'являється не на язиці, а в мозку. Ми відчуваємо дощик не шкірою, а мозком.

Нейрологопедія – це місточок від медицини до педагогіки. Дана наука розглядає мовленнєву функцію у фокусі тих бар'єрів, які виникають на етапі первинного формування їх механізмів і далі на

шляху становлення мовлення як процесу. Логопеди-практики констатують, що кожна друга дитина з мовленнєвими труднощами має проблеми гіперактивності, емоційно-вольової сфери, дефіциту уваги, пам'яті. У дітей за останні 20 років спостерігається катастрофічний дефіцит отримання сенсорної інформації. Під час виконання завдання діти «зависають», не можуть переключатися з одного завдання на інше.

Наразі неможливо застосовувати лише традиційні логопедичні методики. Для досягнення гарних і швидких результатів необхідно на логопедичних заняттях проробляти усі структури головного мозку!

Мозок людини розвивається за своїми правилами, які ми повинні знати, враховувати та спиратися на ці знання у своїй роботі. По-перше, мозок сам себе регулює і розвивається. Наша задача відновити втрачені функції саморегуляції і самовідновлення, створити сприятливі умови для формування мовлення, допомогти мозку взаємодіяти зі світом за допомогою слів. По-друге, важливо враховувати порядок формування психічних процесів, і щоб мовлення розвивалось повноцінно, треба спочатку побудувати базу. Психічні функції головного мозку не дозрівають одночасно, існує певна послідовність. Мозок формується знизу вгору (від стовбура до підкірки і кори), ззаду наперед, справа наліво і зсередини назовні. Що це означає? В першу чергу утворюються несвідомі процеси. При формуванні слухового сприймання ми розпочинаємо роботу з немовленнєвих звуків, робимо окорухові вправи. Функції довільного керування дозрівають пізніше, тому враховуємо об'єм уваги дитини і обов'язково даємо мозку час на перезавантаження та переключення. На кожну вправу виділяємо не більше двох хвилин, єдине виключення з цього правила – коли дитині цікаво. Мозку обов'язково створюємо умови для відпочинку! Похлопали в долоньки, помасажували пальчики, потопали ніжками, підняли ручки.

Функції мозку розподіляються за блоками. О. Р. Лурія виділяє три основних функціональних блоки мозку, кожен з яких характеризується особливостями побудови та певними ролями у виконанні різних психічних функцій. Коли ми працюємо з першим функціональним блоком, дуже важливі техніки сенсорної інтеграції у тонусі м'язів, відчутті власного тіла, у регуляції дихання, зорово-моторної координації, просторових уявлень, обміну емоціями, дотиком. Дитина отримує інформацію від власного тіла. Все пізнання відбувається спочатку у контексті власного тіла, потім – у взаємодії тіла з конкретними предметами, потім – в абстракції.

Логопедична корекція можлива лише тоді, коли вже визріла підкірка, яка керує загальною моторикою, координацією, балансом тіла.

Рухи, що на перший погляд мають відношення тільки до фізичного розвитку, впливають на формування інтелекту більше, ніж «книжкові» заняття.

Другий функціональний блок – це наші класичні логопедичні прийоми. Працюємо над слуховою увагою, ритмом, тембром голосу, розрізненням мовленнєвих та немовленнєвих звуків. Це гнозис і праксис – мозкові механізми, які впливають на появу мовлення. Це сприйняття, розрізнення, диференціація та переробка інформації.

Третій функціональний блок – це довільна регуляція, блок програмування, регуляції і контролю. Це візуальний розклад, візуально-ритмічні ряди, врегулювання процесів збудження-гальмування, упорядкування моторної активності, організація уваги (зорової, слухової, слухомовленнєвої) та пам'яті. Збудження-гальмування – головні процеси нервової діяльності. У дітей з особливими освітніми потребами високий показник збудливості, а тому формування навичок базового рівня розпочинається з формування балансу процесів гальмування і збудження. Працюємо над розумінням слів-регуляторів: моторна реакція спочатку на музику, потім на слово; спочатку на немовленнєві сигнали, потім на слова. Працюємо над розумінням слів-регуляторів (стій, стоп). Відпрацювання слів-регуляторів значно покращує поведінку дитини. Мовлення, як і будь-який психічний процес, виникає спонтанно, і наша задача як фахівців – створити умови для його виникнення.

Мовлення – це результат взаємодії різних відділів мозку між собою. Це не робота окремих центрів, а злагоджена взаємодія всіх модальностей головного мозку. Поєднання рухових та мовленнєвих завдань сприяє утворенню зв'язків між його ділянками.

Обов'язково враховуємо, що всі психічні і пізнавальні процеси у дитини розвиваються виключно в контексті руху та через гру, від якої вона отримує задоволення та позитивні емоції. Позитивні гормони створюють міцні нейронні зв'язки.

Оскільки формування мовленнєвої сфери є складним та взаємозалежним процесом, логопед не може займатися лише постановкою звуків, а має працювати над розвитком зорових, слухових, тактильних відчуттів та рухами, які функціонують злагоджено, як єдине ціле. Необхідно діагностувати усі функції головного мозку, щоб з'ясувати, де саме у дитини відбувся збій. Нейрокорекція – це якісний новий підхід до виправлення мовленнєвих порушень у дітей, який дає можливість якісно обробляти інформацію, отриману головним мозком через сенсорні системи.

Список використаних джерел та літератури

1. Бритт А. Нейробиологія змін: чому наш мозок чинить опір всьому новому. Попурі, 2020. 208 с.

С. О. Столяр,
фахівець (консультант)
(КУ «ІРЦ» Радомишльської міської ради)
e-mail: stoliar.svitlana91@gmail.com

Арттерапія як засіб розвитку пізнавальної сфери дошкільників з особливими освітніми потребами

Світові процеси демократизації та гуманізації освітнього простору спрямовані на те, що всі діти, зокрема й ті, які мають особливі освітні потреби, залучаються до навчання в закладах освіти і передусім їх найпершої ланки – закладів дошкільної освіти, які є стартовою платформою особистісного розвитку дитини. В основу Базового компонента дошкільної освіти покладені ідеї теорії природовідповідності, згідно з якою у дитини треба розвивати задатки, нахили та здібності з урахуванням індивідуальних психофізичних можливостей у найбільш сприятливій для кожної дитини формі. Це спонукає до пошуку та застосування нових нестандартних форм та методів роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби.

Фахівці в галузі спеціальної освіти в пошуках ефективних форм роботи з дітьми все частіше орієнтуються на використання інноваційних, зокрема й арттерапевтичних, практик в процесі навчання та виховання дітей із особливими освітніми потребами.

Л. Аксьонова, О. Боровик, О. Гаврілушкіна, В. Кащенко, А. Колупаєва, Л. Руденко, Т. Скрипник, М. Федоренко, З. Ленів, О. Чеботарьова, М. Шеремет в своїх дослідженнях звертали увагу на позитивний вплив мистецтва та застосування різноманітних арттерапевтичних технологій як засобів психологічного впливу в роботі з дітьми, що мають особливі освітні потреби.

Сучасна корекційна освіта спрямовує свою увагу на використання в діагностико-корекційному процесі різних видів творчої діяльності як важливого засобу виховання гармонійної особистості дитини з особливими освітніми потребами, її культурного розвитку. Психотерапевтичний вплив мистецтвом, або арттерапія, сприяє розвитку пізнавальної діяльності дітей через образні форми сприйняття дитиною оточуючого світу [2].

Арттерапія розглядається науковцями як узагальнююче поняття, що включає в себе такі напрямки:

- образотерапія (ізотерапія) (терапевтичний вплив через засоби

образотворчого мистецтва);

- бібліотерапія (терапевтичний вплив через читання);
- казкотерапія (терапевтичний вплив через казку);
- музикотерапія (терапевтичний вплив через музичні твори);
- драмтерапія (терапевтичний вплив через драматизацію, інсценізацію);
- танцювально-рухова терапія (терапевтичний вплив через рухи та танці);
- пісочна терапія (терапевтичний вплив через маніпуляції з піском);
- лялькотерапія (терапевтичний вплив через використання ляльок) [4].

Запорукою успішного використання арттерапії в корекційній роботі з дітьми з особливими потребами є ретельний підбір методів, які будуть здійснювати вплив на дитину.

Позитивні результати в роботі з дітьми, які мають особливі освітні потреби, дає використання музичної терапії. Вона сприяє активізації розумової діяльності дітей, в процесі взаємодії з музичними творами та інструментами зростає пізнавальна активність, ігрова діяльність стає більш емоційно насиченою. Музика сприяє взаємодії дитини з оточуючим середовищем, поліпшуючи емоційний фон та знижуючи тривожність, вона є ніби воротами, крізь які дитина може відкрити свій внутрішній світ [1; 4: 35].

І. Садова, вивчаючи вплив казкотерапії на особистісний розвиток дітей, які мають особливі освітні потреби, зазначає, що цей метод сприяє розширенню свідомості дітей, збільшенню активного та пасивного словника, стимулює дітей до аналізу подій та явищ [3].

Робота з лялькою стимулює дитину до мовленнєвої активності, розвитку здатності концентрувати увагу більш тривалий час на певному об'єкті. В процесі лялькотерапії поряд з основними корекційними завданнями здійснюється також розвиток дрібної моторики пальців рук, координації рухів, що є актуальним для дітей, які мають мовленнєві порушення [2].

Застосування методів арттерапії в роботі з дітьми, які мають особливі освітні потреби, має безліч переваг, адже: 1) вона є доступною для всіх дітей (незалежно від віку та соціального стану, культурного досвіду), не вимагаючи від них особливих творчих здібностей чи художніх навиків; 2) образотворча діяльність сприяє налагодженню емоційного зв'язку між педагогом та дитиною, що особливо цінне при роботі з дітьми, які мають комунікативні порушення, порушення соціальної взаємодії; 3) арттерапевтичні техніки в переважній

більшості є невербальними, що допомагає у самовираженні дітям, які мають мовленнєві порушення, труднощі з вербальним описом своїх бажань чи переживань; 4) зображувальна діяльність є потужним ресурсом для вивільнення внутрішніх переживань, відображення актуального психологічного стану дитини; 5) арттерапевтична робота найчастіше викликає позитивні емоції в дітей, підвищує їхню активність, ініціативність; 6) арттерапія є потужним мобілізаційним засобом, вона розкриває потенційні можливості дитини, допомагає у саморозкритті та зціленні через мистецтво [3].

Отже, сучасний стан спеціальної освіти характеризується широким спектром форм та методів роботи з дітьми, що дозволяє цікаво та ефективно організувати процес пізнання дитиною навколишнього світу. Нетрадиційні форми роботи викликають у дітей безліч позитивних емоцій, що допомагає долати невпевненість, страх. Цінністю арттерапії виступає не результат творчої діяльності, а сама особистість дитини, що є особливо важливим при роботі з дітьми з особливим освітніми потребами.

Список використаних джерел та літератури

1. Гладуш В. А., Столяр С. О. Ізотерапія як засіб розвитку пізнавальної активності дошкільників. URL: <https://shortest.link/33NH>.
2. Ленів З. П. Корекція порушень усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку засобами арт-терапії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2010. 21 с.
3. Гельбак А. М. Музикотерапія у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: [навч.-метод. посіб.]. Кропивницький : КЗ «КОІППО ім. Василя Сухомлинського», 2019. 50 с.
4. Кіпріянов І. Ю., Ковальчук Т. І. Використання арт-терапії у роботі з дітьми з особливими потребами. *Науковий часопис [Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова]*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2014. Вип. 5. С. 77–81.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

А. В. Воробйова,

вчитель початкових класів

(Романівський ліцей №1 Романівської селищної ради
Житомирського району Житомирської області)

e-mail: vorobiovaalina@ukr.net

Психологічні хвилинки як засіб стабілізації дітей на педагогічному патронажі

Одним із головних завдань закладу освіти є повсякденна психологічна допомога та емоційна підтримка учасників освітнього процесу.

Педагоги мають враховувати емоційний стан здобувачів освіти, особливо дітей, які навчаються на педагогічному патронажі, адже під час війни вони можуть мати нестабільний емоційний стан.

Педагогічний патронаж – це спосіб організації освітнього процесу педагогічними працівниками, що передбачає забезпечення ними засвоєння освітньої програми здобувачем освіти, який за психофізичним станом або з інших причин, визначених законодавством, зокрема з метою забезпечення доступності здобуття освіти, потребує такої форми навчання [1].

Перша психологічна допомога – це сукупність заходів підтримки та практичної допомоги близьким, які відчувають емоційне напруження та страждання. Таку допомогу може надавати і вчитель, який знайомий з правилами надання першої психологічної допомоги. Її надання потребує педагогічних знань і здатності проявляти співчуття, толерантність, людяність [2].

Під час напружених емоційних станів в учнів змінюється міміка, темп мовлення, з'являється метушливість, не зосередженість, змінюється стан дихання, можуть з'явитись сльози тощо. Реакція на кризову ситуацію у дітей є різною.

Рекомендують педагогам під час уроків впроваджувати психологічні хвилинки. Вони допоможуть учням на педагогічному патронажі впоратись зі стресом та його наслідками, емоційно налаштуватись на урок, зняти емоційне напруження, відновити почуття безпеки та психоемоційного комфорту.

Я постійно впроваджую на своїх уроках психологічні хвилинки, тому що працюю з дитиною з особливими освітніми потребами на педагогічному патронажі. Вони дають мені змогу налаштувати мого учня на плідну роботу, створити сприятливу атмосферу; вихованець

стає більш спокійним, зосередженим і врівноваженим. Розпочинаємо звичайно з дихальних вправ, зокрема таких:

«Запах квітів». Учні пропоную уявити улюблені квіти (спочатку обговорюємо які саме), що ростуть на квітнику, глибоко вдихаючи через ніс запах квітів і видихаючи через ротик.

«Квітка та свічка». Ця вправа на розслаблення. Ми з учнем уявляємо, що в одній руці приємно пахне квітка, а в іншій – запалена свічка. Повільно робимо вдих через ніс й уявляємо, як пахне квітка, повільно видихаємо через ротик, наче задуваємо свічку [2].

«Лінивий кіт». Ця вправа допомагає нам зняти м'язову напругу. Уявляємо, що ми ліниві котики, які щойно прокинулись після приємного довгого сну. Широко позіхаємо, мурчимо, як кіт, «м'яум'яу», витягуємо руки, ноги та спину, потягаємось повільно, як котик – і розслабляємось.

На уроках використовую психогімнастичні вправи. Наприклад:

«Тренуємо емоції». Педагог просить дитину усміхнутись, як котик на сонечку, як сонечко; показати як втомився зайчик, як насупилась хмаринка на дощик, як дує вітерець, як робить хлопчик, який підняв щось важке. Ще на початку уроку просимо показати, який настрій сьогодні, обговорюємо [2].

«Пальчикова гімнастика». Почергово пригинати пальчики до долоні, починати слід з мізинчика. Потім великим пальцем доторкнутись до усіх інших – «будити». Потім із вигуком «Ура!» кулачок розігнути і широко розвести пальчики в різні боки.

Ще одна вправа. Перевернути долоню до гори, скласти пальці «човником». Плавню рухати кисть руки вліво та вправо. Стискати в кулачки та розтискати пальці одразу обох рук. Можна використовувати гумові іграшки, м'ячики.

Ігри з кольоровими камінчиками. Пропонуємо учню занурити пальчики в посудину з кольоровими камінчиками, обрати однакові за кольором або найкращий камінчик і описати його.

Ізотерапія з дитиною, яка має особливі освітні потреби і навчається на педагогічному патронажі. Використовуємо «клякси». Перед початком роботи папір складаємо навпіл та малюємо на одному боці. Пропонуємо обрати улюблений колір і бризнути на аркуш паперу, поставити ляпки. Потім взяти інший колір і зробити теж саме, після цього скласти обидві половини аркуша та швидко розкрити. Розглядаємо малюнок, допомагаємо дитині описати те, що вийшло [3].

Якщо дитина сумна, ми малюємо разом веселку, якщо втомлюється, то малюємо квіточки, коли хвилюється, малюємо хвилячки в морі, сонечко, повітряні кульки. А ще для зосередженості

і налаштування на роботу читаю психотерапевтичні казки: «Їжачок, який вирішив перемогти», «Їжачок, якому наснився поганий сон» та інші.

Коли вчитель ураховує емоційний стан дитини, є обізнаним, які захисні або компенсаторні механізми вона використовує, йому легше її підтримати або хоча б уникати зайвого додаткового фрустрування.

Підтримка дитини від вчителів, батьків та інших осіб з найближчого середовища дитини є одним з найважливіших чинників, що сприяють нормальному подальшому розвитку та відновленню дитини з особливими освітніми потребами [4].

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про освіту» : станом на 01.01.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 02.08.2022 №1/8794-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/psihologichna-sluzhba>.
3. Прояви себе з Nazarevich-art: вебсайт. URL: <https://nazarevich-art.com/> (дата звернення: 11.04.2023).
4. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту : навч.-метод. посіб. Київ : Україна. 2015. 176 с.

І. М. Гнатюк,

директорка

(«ІРЦ» Романівської селищної ради

Житомирського району Житомирської області)

e-mail: irinagnatiuk.2017@ukr.net

Психолого-педагогічний супровід осіб з навчальними труднощами в інклюзивному класі

Розбудова інклюзивної освіти в Україні передбачає зміни на рівні державної освітньої політики та практичної роботи закладів, що окреслені в «Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті», і полягає в «особистій орієнтації освіти; створенні рівних можливостей для дітей та молоді у здобутті якісної освіти; забезпеченні варіативності здобуття базової та повної загальної середньої освіти відповідно до здібностей та індивідуальних можливостей» [1].

Інклюзивна освіта розробляє підходи до навчального процесу, який буде більш гнучким для задоволення потреб осіб з особливими освітніми потребами. Навчання в інклюзивних класах дозволяє дітям

набути знання про права людини (хоча їх цьому не вчать спеціально), а це веде до зменшення дискримінації, тому діти навчаються спілкуватися один з одним, вчать бачити та сприймати людське різноманіття.

Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантована державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [2].

Психолого-педагогічний супровід дитини з навчальними труднощами має здійснюватися на засадах комплексної діагностики в умовах постійного моніторингу стану її розвитку, постійного вдосконалення методів і прийомів інклюзивного навчання цих учнів. Ефективність проведення корекційно-розвивальної роботи з такими дітьми значною мірою залежить від своєчасної та кваліфікованої діагностики, впровадження засобів, адекватних розвитку таких дітей, командного підходу до розробок індивідуальної програми розвитку та індивідуального навчального плану кожного учня. Відповідно вдосконалюється нормативна база, розробляється навчально-методичне забезпечення, зокрема сучасні навчальні програми, які створюють можливості для творчості педагогів та спрямовані на розвиток потенційних можливостей дитини.

У контексті сучасних освітніх тенденцій психолого-педагогічний супровід (далі – ППС) – це комплексна система заходів в організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачена індивідуальною програмою розвитку [3].

Важливо, що ППС – це пролонгований процес, «спрямований» на попередження виникнення (або усунення) у осіб з ООП дестабілізаційних чинників, формування їхніх адаптивних функцій, забезпечення оптимального розвитку та здобуття ними якісної освіти в умовах навчального закладу.

Відповідно до останніх змін, психолого-педагогічний супровід осіб з ООП, з навчальними труднощами зокрема, здійснюється на трьох рівнях: в ресурсних центрах підтримки інклюзивної освіти, інклюзивно-ресурсних центрах, в закладах освіти. Кожні установи реалізують різні функції та вирішують певні завдання.

Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти відповідає насамперед за:

- здійснення методичного та аналітичного забезпечення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів;
- методичне забезпечення навчання та підвищення кваліфікації педагогічних працівників інклюзивно-ресурсних центрів, закладів

освіти щодо навчання осіб з особливими освітніми потребами [4].

Інклюзивно-ресурсний центр (далі – ІРЦ) у структурі психолого-педагогічного супроводу осіб з навчальними труднощами вирішує такі завдання:

- проведення комплексної оцінки, у тому числі повторної, та здійснення системного кваліфікованого супроводу осіб у разі встановлення у них особливих освітніх потреб;

- надання рекомендацій закладам освіти щодо розроблення індивідуальної програми розвитку особи;

- консультування батьків, інших законних представників особи з особливими освітніми потребами щодо особливостей її розвитку;

- забезпечення участі педагогічних працівників інклюзивно-ресурсного центру у діяльності команди психолого-педагогічного супроводу особи з особливими освітніми потребами;

- надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових та інших послуг дітям з особливими освітніми потребами: дітям раннього та дошкільного віку, які не відвідують заклади дошкільної освіти; дітям, які здобувають освіту у формі педагогічного патронажу;

- визначення потреби в асистенті учня та/або супроводі дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі (групі);

- визначення категорії (типу) особливих освітніх потреб (труднощів), ступеня їх прояву та рівня підтримки особи з особливими освітніми потребами в закладі освіти;

- надання консультативної, психологічної допомоги батькам, іншим законним представникам осіб з особливими освітніми потребами у формуванні позитивної мотивації щодо розвитку таких дітей та підвищення обізнаності щодо організації їх навчання і виховання [5].

Психолого-педагогічний супровід в освітньому закладі спрямований на реалізацію таких напрямів діяльності:

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання ІПР;

- визначення напрямів психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку ІРЦ, та забезпечення надання цих послуг;

- розроблення ІПР для кожної дитини з ООП та моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини;

- надання методичної підтримки педагогічним працівникам

закладу освіти з організації інклюзивного навчання;

- створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище;

- проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей їхнього розвитку, навчання та виховання;

- проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього та неупередженого ставлення до дітей з ООП [6].

Вирішення окреслених завдань забезпечує команда психолого-педагогічного супроводу постійних учасників: директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів (класний керівник), учителі, асистент учителя, практичний психолог, соціальний педагог, учитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), учитель-реабілітолог, фахівці (консультанти) інклюзивно-ресурсного центру та батьки/законні представники (далі – батьки) дитини з ООП тощо та залучених фахівців: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо.

У зв'язку з означеним, варто наголосити, що робота в закладах освіти має бути цілеспрямованою, об'єднувати скоординовану роботу всіх фахівців та сім'ї й охоплювати: педагогічний, психологічний, логопедичний, соматичний, неврологічний, нейрофізіологічний напрям, організовану батьківську роботу.

Одним із пріоритетних підходів у діагностико-розвивальній роботі, яку передбачає психолого-педагогічний супровід дітей з навчальними труднощами в навчанні, визначений нейропсихологічний. Він ставить підґрунтя для розвитку тих психічних функцій учнів означеної категорії, які порушені внаслідок морфофункціональної незрілості їхнього головного мозку.

З метою повної соціалізації учнів з навчальними труднощами в навчанні та сприяння їхньої адаптації до шкільних умов рекомендовано впроваджувати у програму супроводу групову форму психокорекційної роботи – комунікативний тренінг. Залучення дітей до зазначеної роботи дозволить оптимізувати їхній соціально-комунікативний розвиток та активізувати пізнавальні ресурси.

Отже, психолого-педагогічний супровід дитини з навчальними труднощами в інклюзивному освітньому просторі реалізовується на трьох рівнях: в закладі освіти, інклюзивно-ресурсних центрах, ресурсних центрах підтримки інклюзивної освіти і передбачає

командну роботу постійних та тимчасово залучених фахівців. Важливими учасниками такого супроводу мають бути батьки, а надання корекційно-розвивальних послуг – сімейноцетрованим, адже 80% успіху дитини залежить від батьків та їхньої співпраці з фахівцями.

Список використаних джерел на літератури

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на іперіод до 2021 року. 25 червня 2013 іроку № 344/201. URL: http://www.vnz.univ.kiev.ua/uploads/p_4_58429238.doc.
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-i19iText>.
3. Деякі питання створення ресурсних центрів іпідтримки інклюзивної освіти та інклюзивно-ресурсних центрів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617-2018-%D0%BFiText>.
4. Про ізатвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/i545-2017-%D0%BFiText>.
5. Наказ «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного ісупроводу дитини з особливими освітніми потребами в ізакладі загальної середньої та дошкільної освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18iText>.
6. Безима Н. В., Качуроська О. Б., Коломієць Ю. В., Мартиненко І. В. Дитина з труднощами у навчанні в іінклюзивному класі : навч.-метод. посіб. Київ : ДІА,і2019. 148 с.

В. В. Козир,

методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти
(КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР)
e-mail: zt.rcpio@gmail.com

Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП в часі війни: практичні поради

В умовах повномасштабної війни в Україні важливою складовою освітнього процесу є неперервна підтримка осіб з особливими освітніми потребами (далі – ООП), так як вони є однією із найбільш вразливих категорій населення. До психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП входить організація освітнього процесу, надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, а також психологічна підтримка дитини, яка включає також безпосередню роботу з батьками.

Під час організації освітнього процесу для осіб з ООП у закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) варто орієнтуватись на оновлену нормативно-правову базу, а саме:

- Постанова КМ України від 15 вересня 2021 року № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти»;
- Постанова КМ України від 12 липня 2017 року № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр»;
- Постанова КМ України від 14 лютого 2017 року № 88 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами»;
- Наказ МОН України від 23 квітня 2018 року № 414 «Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах закладів загальної середньої освіти».

Створення та функціонування інклюзивного класу в ЗЗСО відбувається в залежності від рівня підтримки та категорії освітніх труднощів, оскільки для дітей з I рівнем підтримки інклюзивне навчання не передбачене, проте заклад освіти має забезпечити додаткову допомогу для дитини під час уроків. Зазвичай учні з ООП розподіляються пропорційно між класами з урахуванням рівнів підтримки (не більше одного учня, який потребує четвертого чи п'ятого рівня підтримки; не більше двох учнів, які потребують третього рівня підтримки; не більше трьох учнів, які потребують другого рівня підтримки), але на період дії воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану гранична кількість учнів з ООП не застосовується [3].

Для здобувачів освіти, які потребують постійної підтримки, керівник ЗЗСО створює команду психолого-педагогічного супроводу, до складу якої обов'язково входить фахівець інклюзивно-ресурсного центру, який брав участь у проведенні комплексної оцінки. У період дії воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану засідання команди можуть проходити в режимі онлайн та/або у змішаному очно-дистанційному форматі [3]. Команда супроводу протягом двох тижнів з початку навчання дитини з ООП має скласти індивідуальну програму розвитку та реалізувати її впродовж навчального року.

Відповідно до рівня підтримки та індивідуальної програми розвитку учням з ООП надаються психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги у вигляді занять: індивідуальні – від 20 до 25 хв; групові – від 35 до 40 хв. У період дії воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану такі заняття можуть

проводити фахівці інклюзивно-ресурсних центрів, зокрема ті, які були змушені змінити своє місце проживання та/або місце роботи внаслідок війни [3].

Варто зауважити, що під час повномасштабної війни зростає чисельність дітей, які мають соціоадаптаційні труднощі, що стало наслідком психологічних травм, переїздів, втрати рідних тощо. В Україні 75% дітей зазнали травматизації психіки на тлі війни, найбільш поширеними симптомами є «емоційні гойдалки» (за даними досліджень аналітичною компанією Gradus Research). Кожна п'ята дитина має порушення сну, кожна десята – зменшення бажання спілкуватися, нічні кошмари та погіршення пам'яті, що безумовно впливає на можливість здобуття освіти. Отже, завдання педагога – володіти не лише інклюзивною компетентністю, а й психологічною, щоб вміти вчасно надати першу психологічну допомогу дітям з ООП.

Аби своєчасно допомогти дитині з ООП впоратися зі стресом, потрібно вміти розпізнати можливі ознаки стресу, а саме: надмірне хвилювання, неспокій; пригніченість, засмученість; замкнутість; зниження концентрації уваги, запам'ятовування чи успішності в цілому; надмірна настороженість, полохливість; підвищена дратівливість або агресивність; відстороненість від однокласників, друзів; уникнення певних людей чи ситуацій; частий головний біль або біль у животі; зміни апетиту чи харчових звичок; часті розповіді про подію, яка трапилась, іноді в деталях [4].

Під час частих «емоційних гойдалок» педагог може надати дитині з ООП психоемоційну підтримку, яка включатиме таке: забезпечення фізичного комфорту; невербальний контакт; слова і фрази підтримки; змінення видів діяльності; дихальні вправи на розслаблення; транслювання власного спокою. Також на допомогу прийдуть ігри, творчість, зосередженість на сильних сторонах учнів, власна ресурсність та звична рутинна або ж режим дня.

Досить часто у дітей з ООП може виникати проблема із спусканням в укриття чи бомбосховище, адже для них ця ситуація нова і незнайома, а сигнал повітряної тривоги може спричинити розгубленість або навіть відчуття паніки та страху. З метою мінімізування цих негативних явищ варто проводити «репетиції» переходу в безпечне місце, а також детально обговорити правила поведінки в укритті, використовуючи малюнки, постери чи піктограми за потреби.

За умови схильності учнів з ООП до аудіальної дисфункції з гіперчуттєвістю до звуків рекомендують використовувати звукопоглинаючі навушники, беруші або ж шоломи. Для дітей, які

потребують додаткової візуальної підтримки під час перебування в укритті, підійдуть методи «Червона картка», «Спочатку – потім», «Візуальний розклад».

Метою методу «Червона картка» є те, що під час демонстрації картки дитина виконуватиме певну дію (наприклад, йти в укриття). Алгоритм використання даного методу включає:

1) Підготування паперової картки чи завантаження її на телефон. Також підготування найулюбленішої іграшки дитини та/або їжі.

2) Під час знайомої побутової ситуації потрібно показати дитині картку і дати коротку інструкцію «До укриття». Із фізичною допомогою завести дитину в укриття. В укритті потрібно дати дитині іграшку/їжу і похвалити «Молодець», «Клас».

3) Проведення «репетицій» з метою закріплення нової форми поведінки.

Отже, війна внесла суттєві корективи в можливість забезпечення учнів з ООП належним інклюзивним навчанням, і на перше місце постає фізична безпека та психологічна допомога дітям з боку педагогів. Під час психолого-педагогічного супроводу учнів з ООП відіграє велику роль бажання адміністрації та педагогів створити усі належні умови для навчання та перебування дітей у закладі освіти, що безпосередньо включає обізнаність у сфері інклюзивної освіти, співпрацю з батьками та фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів.

Список використаних джерел та літератури

1. Допомога дітям з ООП під час війни. Поради для батьків. URL: <https://nus.org.ua/articles/dopomoga-dityam-z-ooop-pid-chas-vijny-porady-dlya-batkiv/>.
2. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : Україна, 2019. 300 с.
3. Постанова КМУ від 15 вересня 2021 року № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.04.2023).
4. Як допомогти дитині в умовах стресу: поради для вчителя. URL: <https://bf.in.ua/war/iak-dopomohy-dytyni-v-umovakh-stresu-porady-dlia-vchytelia/?fbclid=IwAR1aBccr0hEsIwJFCbmMtzTh1BL4PRpZCobqIGo0m8cmxN6ExNji74QiXVg>.

Н. М. Косар,
фахівець (консультант) інклюзивно-ресурсного центру
(«ІРЦ» Романівської селищної ради
Житомирського району Житомирської області)
e-mail: nadin.m@ukr.net

Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами

Спостерігаючи тенденцію до зростання кількості дітей, які мають особливі освітні потреби (ООП), інтеграція їх в масові освітні заклади – це глобальний суспільний процес, який стосується всіх високорозвинених країн. Його основою є готовність суспільства і держави переосмислити систему ставлення до дітей з ООП з метою реалізації їх прав на надання рівних з іншими можливостей у різних галузях життя. Основною базою включення дитини з ООП в загальну систему освіти є надання психолого-педагогічного супроводу.

Психолого-педагогічний супровід (ППС) – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачена індивідуальною програмою розвитку [1].

Метою ППС дітей з ООП є вивчення особистісного потенціалу, а саме:

- зіставлення рівня інтелектуального розвитку дитини і вікової норми, розвитку когнітивної сфери;
- особливості емоційно-вольової сфери;
- індивідуально- характерологічні особливості, їх творчий та інтелектуальний розвиток через залучення всіх учасників навчально-виховного процесу (батьків, педагогів, дітей) до реалізації запланованих дій щодо особливостей розвитку, спілкування, навчання;
- соціалізація та адаптація, професійна орієнтація дітей з особливими потребами.

ППС для дітей з ООП створюється з моменту видачі висновка про комплексну психолого-педагогічну оцінку, в якому зазначено, якого напрямку дитина потребує допомоги.

Основними напрямками ППС в системі інклюзивної освіти як дошкільної, так і шкільної є:

- допомога дитині у вирішенні актуальних завдань розвитку, навчання і виховання;
- розвиток психолого- педагогічної компетентності батьків та педагогів.

Завданнями ППС є:

- створити для дитини сприятливий мікроклімат в освітньому закладі під час перебування;
- вивчати індивідуальні особливості розвитку дітей у єдності інтелектуальної, емоційної та поведінкової сфер їхнього прояву;
- надавати допомогу дітям, які мають особливі освітні потреби;
- своєчасно проводити ранню діагностику і корекцію порушень розвитку;
- підвищувати психологічну компетентність вихователів, батьків із питань виховання і розвитку дитини.

Психологічна та соціально-педагогічна робота спрямована на досягнення головної мети – соціалізація дитини до самостійного дорослого життя. ППС включає в себе такі вектори роботи, як: логопедичний, психологічний, корекційний, реабілітаційний.

Логопедичні заняття – одна з форм корекційного навчання, за допомогою якої систематично здійснюється розвиток всіх компонентів мовлення – лексики, граматики, фонетико-фонематичних процесів та зв'язного мовлення.

Психологічний супровід включає в себе такі моделі допомоги як:

- психологічна діагностика (орієнтація дітей та їхніх батьків у широкому колі проблем спілкування, що дає змогу конструктивно впливати на психологічні колізії, які перешкоджають самореалізації особистості);
- психологічна консультація (це спілкування спрямоване на психологічну підтримку, на роботу з його станами, переживаннями, взаєминами, проблемами, конфліктами);
- психологічний тренінг (цілеспрямований розвиток, формування окремих психічних функцій, умінь, навичок і якостей особистостей, послаблених захворюванням чи відмінностями соціального середовища, але необхідні для успішної самореалізації особистості в різних видах діяльності);
- психокорекція («виправлення», корекція) окремих властивостей особистості і характеру з метою введення оптимальних способів різних видів діяльності (ігрової, комунікативної, навчальної, професійної) для успішного соціального орієнтування та інтеграції);
- психотерапія (комплекс методів та прийомів, спрямованих на пом'якшення чи ліквідацію наявної симптоматики та зміну ставлення до соціального оточення і власної особистості).

Корекційно-розвивальний вплив спрямований на максимально можливе культурне зростання дитини, в основі якого розвиток розумової сфери при засвоєнні соціального досвіду. Розумовий

розвиток відбувається на основі становлення дитини як суб'єкта навчально-практичної діяльності, здатного до свідомого здійснення та регуляції. Це передбачає засвоєння дитиною інтелектуального та практичного компонентів діяльності з урахуванням змістової, організаційно-процесуальної та мотиваційної складових. Формування розумових дій і мовлення, необхідних для розуміння та вербалізації власної діяльності.

Реабілітаційний вектор спрямований на фізичний розвиток до відповідності віковим нормам, розвитку дрібної моторики, способу пересування тощо, а також його впливу на фізичну та рухливу активність особи.

Психолого-педагогічний супровід є не простим поєднанням різноманітних методів діагностико-корекційної роботи з дітьми, а виступає як комплексна технологія, особлива культура підтримки і допомоги дитині у вирішенні завдань особистісного розвитку, виховання, соціалізації.

Загалом можна говорити, що психолого-педагогічний супровід – системоутворювальна методологічна основа побудови корекційно-реабілітаційної та соціально-адаптаційної роботи з дітьми з ООП. Психолого-педагогічний супровід є універсальним і стосується кожного елемента комплексного корекційного процесу як цілеспрямована, свідомо організована, динамічна взаємодія педагогів та осіб, які потребують корекційного впливу для гармонійного розвитку за схемою: суб'єкт і об'єкт супроводу, цілі й зміст, засоби, форми, методи і результати корекційного процесу.

Під час здійснення психолого-педагогічного супроводу головний акцент потрібно робити на вихованні у дітей вищих психічних процесів (аналізуючого сприймання, логічного мислення, відтворюючої та творчої уяви, довільного запам'ятовування тощо), оскільки вони відіграють провідну роль у загальному психічному розвитку людини. Ефективність корекційного впливу пов'язана з глибоким знанням педагогами типологічних особливостей розвитку дітей з різними категоріями труднощів та індивідуальної специфіки розвитку кожної дитини з урахуванням її вікових особливостей, включаючи підбір змістового матеріалу, визначення прийомів та методів корекційного спрямування.

Список використаних джерел та літератури

1. Наказ КМУ від 08.06.2018 № 609 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>.

О. В. Лівончик,

фахівець інклюзивно-ресурсного центру,
вчитель-дефектолог (сурдопедагог)
(КУ «ІРЦ» Олевської міської ради)
e-mail: aa26aa03aa92@gmail.com

Робота команди психолого-педагогічного супроводу на шляху забезпечення ефективності освітнього процесу дітей з ООП

У наш час інклюзивна освіта розробляє навчальний процес так, щоб він був більш гнучким для забезпечення потреб дітей з особливостями в розвитку. Інклюзивне навчання дає можливість дітям з ООП отримати таке необхідне для них спілкування з ровесниками та дорослими, вчить їх бачити та сприймати різних людей, не бути відірваними від соціуму, а також отримати необхідні знання відповідно до віку [2].

Інклюзивна освіта – процес забезпечення рівного доступу до освіти дітей, які мають певні особливості в розвитку, шляхом включення їх у навчання у загальноосвітні навчальні заклади за місцем їх проживання, з подальшою соціалізацією та інтеграцією в суспільство, із залученням сім'ї до участі в навчально-виховному процесі, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності [3].

Основне завдання навчального закладу полягає в тому, щоб організувати максимально ефективний супровід дитини в закладі освіти, створити умови для подальшого гармонійного розвитку дитини та формування комфортних стосунків з однолітками та дорослими [1]. Позитивний результат інклюзивного навчання дуже залежить від злагодженої командної роботи фахівців навчального закладу, корекційних педагогів, лікарів, батьків, а також колективу дітей, де буде навчатись дитина з ООП. Всі ці учасники освітнього процесу є помічниками та партнерами для вчителів. Саме тому, коли така дитинка з'являється в навчальному закладі, створюється своєрідна мережа підтримки. Завдяки цьому учасники навчального процесу

допомагають один одному, обмінюються інформацією та знаннями. З цією метою створюється психолого-педагогічний супровід дитини з особливими потребами в закладі освіти.

Психолого-педагогічний супровід являє собою процес, спрямований на усунення або запобігання виникненню у дітей з ООП негативної динаміки розвитку, покращення навчальної діяльності, розкриття здібностей та потенціалу. Це система заходів в організації процесу навчання і розвитку дитини передбачена ІПР. Саме з метою ефективної організації освітнього процесу для дітей, що вчать на інклюзії, Міністерством освіти і науки України від 08.06.2018 року було видане примірне положення № 609, на підставі якого в закладах освіти були створені команди психолого-педагогічного супроводу [4].

Склад КППС підбирають, спираючись на освітні потреби дитини. Зазвичай до неї входять постійні учасники (керівник навчального закладу (заступник), класний керівник (вихователь), вчителі-предметники, педагоги, що проводять КРЗ (дефектолог, психолог, логопед), соціальний педагог, батьки або законні представники дитини з ООП та ін.), а також – залучені спеціалісти (медичний працівник закладу освіти, асистент дитини, працівники служби соціального захисту населення, служби у справах дітей). На чолі команди супроводу стоїть керівник навчального закладу або його заступник, який несе відповідальність за виконання покладених на КППС завдань і розподіл функцій між її учасниками.

Основними завданнями КППС є:

- встановлення інформації про особливості розвитку дитини, її сильні та слабкі сторони, інтереси, потреби;
- розробка ІПР, моніторинг її виконання (з метою її коригування та визначення подальшої траєкторії в роботі);
- забезпечення корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних послуг;
- створення сприятливих умов для процесу включення дитини з ООП в освітнє середовище;
- надання методичної підтримки педагогам щодо організації інклюзивного навчання;
- консультативна робота з батьками дітей з ООП щодо динаміки розвитку, навчання та виховання;
- інформаційно-просвітницька робота в закладі з метою протидії дискримінації, порушенню прав дитини; робота з формування доброзичливого і дружнього ставлення до дітей з ООП [3].

У центрі уваги КППС має бути дитина з особливими освітніми потребами, дотримання її прав та інтересів, повага до індивідуальних

особливостей, зберігання конфіденційності, недопущення дискримінації. Досягти цього можливо лише за умови злагодженої та систематичної роботи команди колективу навчального закладу, а також батьків дитини з ООП та фахівців ІРЦ.

Команда супроводу проводить засідання приблизно 3 рази на рік (вересень, грудень та травень (червень)), яке може бути проведене як очно, так і в онлайн-форматі. На таких зустрічах проводять обговорення та аналіз результатів навчання дитини з ООП, відмічають сильні та слабкі сторони дитини, обговорюють можливі зміни в ІПР, а також інші важливі питання щодо навчання дитини. Всі рішення ухвалюються після обговорення відкритим голосуванням та заносяться в протокол. Досить важливою в команді супроводу є роль батьків. Їхня активна участь є однією з умов успішного навчання. Саме батьки можуть надати педагогам більш докладну інформацію про стан здоров'я, інтереси дитини, її поведінку дома, уподобання, про труднощі, які можуть виникнути. Також батьки можуть запропонувати внести зміни до ІПР, якщо вони будуть необхідні, оскільки вони є активними та рівноправними партнерами в КППС. Запорукою успішного інклюзивного навчання є злагоджена співпраця між педагогом та асистентом (вчителя/вихователя). Успішною вона буде за умови, коли педагог і асистент будуть рівноправними на занятті. Якщо ж асистент буде у підпорядкуванні у вчителя (вихователя) і буде виконувати лише його вказівки, то не варто чекати від асистента мотивації та творчої ініціативи. А це у свою чергу негативно позначиться на якості освітньої діяльності [4].

Вони мають бути однією командою, працювати в тандемі та доповнювати один одного. Спільно готуватись до занять, підбирати завдання, адаптувати та модифікувати програми для кращого засвоєння дитиною з ООП навчального матеріалу. Лише спільна робота вчителя і асистента над розробкою індивідуальних завдань, дидактичного матеріалу та ІПР дасть змогу отримати очікуваний результат.

Ще одним важливим компонентом психолого-педагогічного супроводу є організація корекційно-розвиткових послуг для дитини з ООП. Вони являють собою цілий комплекс заходів у процесі навчання, спрямованих на корекцію порушень шляхом всебічного розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення, розвитку самостійності, соціалізації [2].

Дитина з ООП в колективі має почуватися природно та досягти самостійності. Отже, дуже важливо в інклюзивному класі (групі) створити таку атмосферу, щоб забезпечити їй можливість самоствердитися, подолати труднощі, здобути нові знання, засвоїти

правила поведінки та соціальні навички. Результативність навчально-виховної роботи в інклюзивному класі (групі) значною мірою залежить від скоординованості впливу всіх членів команди супроводу на дитину з ООП, створення для неї сприятливого соціального середовища, формування необхідних вмінь та навичок [3].

Список використаних джерел та літератури

1. Діти з особливими освітніми потребами. URL: <http://osvita.ua/school/method/upbring/1555/>.
2. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Вид. доп. та перероб. : наук.-метод. посіб. Київ : АТОПОЛ, 2011. 274 с.
3. Організація навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: http://chutosvita.at.ua/publ/1/organizacija_navchannja_ta_vikhovannja_ditej_z_osoblivimi_osvitnimi_potrebami_u_zagalnoosvitnix_navchalnih_zakladakh/1-1-0-3.
4. Пінюгіна К. О., Ляхова В. П. Про організацію впровадження інклюзивної освіти в навчально-виховний процес: психологічний аспект. Миколаїв : МОППО, 2011.

Ю. В. Слівінська,

фахівець (консультант) інклюзивно-ресурсного центру
(КУ «ІРЦ» Коростишівської міської ради)
e-mail: korikteteriv@gmail.com

Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами

Індивідуальною програмою розвитку дітей з особливими освітніми потребами передбачено психолого-педагогічний супровід, що в свою чергу містить комплексну систему заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини. Важливо організувати не лише заходи з покращення освітнього процесу відповідно до потенційних можливостей дитини, а й сприяти розвитку її емоційно-вольової сфери.

У наш час проблема психологічного, емоційного та фізичного напруження у дітей, особливо дошкільників та молодших школярів, постає дуже часто. Тому з'являється розгубленість, зміна настрою, поведінки, відчуття тривоги, соціальна відчуженість, значне зниження якості результатів діяльності, емоційна нестабільність. Перед педагогами постає непросте завдання, адже їм необхідно організувати дітей до освітньої діяльності, сприяти формуванню цілого ряду компетентностей. Який же метод використати?

Найдієвішим і найефективнішим на часі є психогімнастика. За допомогою використання такого методу діти можуть проявити себе, свої емоції та почуття, спілкуватися за допомогою міміки та жестів. Термін «психогімнастика» має широке й вузьке значення. Якщо говорити про психогімнастику у вузькому значенні, то варто розуміти, що це ігри, етюди та вправи. Головним засобом комунікації тут є використання рухової експресії. Саме така комунікація є успішною у вирішенні завдань, яких можна досягти під час групових занять, а саме: покращується процес встановлення контакту, знімається напруга, відпрацьовується зворотний зв'язок та ін. Курс спеціальних занять, які спрямовані на розвиток і корекцію як пізнавальної, так і емоційно-особистісної сфери – має значення у широкому розумінні.

Використання психогімнастики як самостійного методу корекційної роботи було запропоновано чеським психологом Г. Юною у 1979 році. Психогімнастика Г. Юнової – це модифікація для підлітків психодрами Д. Морено. Методика Г. Юнової полягала в тому, що кожне заняття включало в себе ритміку, пантоміміку, колективні ігри та танці. Психологи О. Алябьева, Бардієр, Р. Деметер, О. Донцов, М. Козлов, Т. Лисицька, С. Макшанов, І. Ромазан, В. Немеровський, М. Хруцова, Т. Чередникова, М. Чистякова також використовували психогімнастику. М. І. Чистякова запропонувала методику, яка орієнтована на дітей молодшого віку. В її книзі «Психогімнастика» представлений систематизований набір етюдів та ігор, спрямованих як на розвиток у дітей різних психічних функцій, так і на навчання елементам саморозслаблення й уміння виражати різні емоційні стани.

За умов використання психогімнастики можна здійснювати корекцію поведінки дитини, покращувати її психоемоційний стан. У психогімнастиці використовуються корисні ігри для дітей, що дозволяють зняти тривожність, агресію, напругу, вчать саморегуляції і багато чому іншому.

У більшості психогімнастичні вправи будуються на імітації певних почуттів та емоційних станів людини. Мета ж інших полягає в тому, що діти відтворюють дії та вчинки уявних героїв. У процесі еволюції закріплюється оволодіння виразними рухами за будь-якими відчуттями і станами людини. А це в свою чергу дає змогу дітям не лише покращити комунікативні вміння, бути емпатійними, відчувати почуття інших, розуміти їх, а й стає передумовою для формування емоційно-вольової сфери: виховання емоцій та вищих почуттів.

Використовувати елементи психогімнастики можуть не лише педагоги, а й батьки. Це дає можливість розвивати глибинну

психологічну основу, органічно поєднати вплив дорослого на дитину з урахуванням її природних нахилів та здібностей. Адже багато дітей досить добре розуміють значення жестів і вміють жестикулювати, легко імітують голос злого вовка або зайчика-боягуза. Вищевказаний метод можна використовувати як для загального розвитку дитини, так і для корекції різних психічних станів, наприклад надмірної рухливості, слабкої концентрації уваги, істеричності, боязкості, замкнутості тощо. Це корисно не тільки емоційно загальмованим дітям, а й з добре розвиненою експресією, а також надто чутливим та гіперактивним.

Завдання психогімнастики:

- збереження психічного здоров'я, корекція і попередження емоційних розладів у дітей;
- запобігання емоційним розладам у дітей через зняття психічного напруження;
- розвиток кращого розуміння себе та інших;
- створення можливостей для самовираження особистості.

Мета психогімнастики:

- навчати дітей справлятися з життєвими труднощами, долати бар'єри у спілкуванні;
- знімати психічне напруження;
- зберігати психічне здоров'я;
- здійснювати корекцію психоемоційних порушень;
- вчити відтворювати дії і вчинки уявних героїв;
- оволодівати моторним компонентом відповідних психічних станів (увага, зосередженість, розслабленість, гнів, страх).

У процесі виконання елементів психогімнастики:

- діти вчаться розпізнавати відповідні почуття і емоційні стани оточуючих;
- називають їх словами й адекватно реагують на них;
- усвідомлюють і висловлюють свої переживання;
- тренується увага, пам'ять, спостережливість, вольове зусилля;
- діти вчаться міняти характер своїх рухів, спираючись на контроль м'язових відчуттів і роботу уяви і почуттів.

З метою належної організації та результативності психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами мною розроблено та активно використовується у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами корекційно-розвитковий комплекс «Психогімнастика у роботі з дошкільниками та молодшими школярами», мета якого – покращення психічного здоров'я дітей через виконання елементів психогімнастики. Представлені матеріали

доцільно використовувати практичним психологам, педагогам, батькам. Використання психогімнастики у роботі з дошкільниками та дітьми молодшого шкільного віку впливає на гармонізацію психічної діяльності мозку: збалансовуються психічна діяльність та рухова активність дитини, піднімається настрій, покращується самопочуття. Дітям, які пройшли курс психогімнастики, стає простіше спілкуватися з однолітками, виражати свої емоції та розуміти почуття інших.

Список використаних джерел та літератури

1. Астремська І. В. Прикладні методики та основи супервізії в соціальній роботі : навч. посіб. Миколаїв : ЧНУ ім. Петра Могили, 2017.
2. Атемасова О. А. Психогімнастика. Старший дошкільний вік: алгоритм вирішення нетипових дитячих проблем. Харків : Ранок, 2010.
3. Атемасова О. А. Проблеми розвитку та корекція емоційної сфери старших дошкільників: алгоритм вирішення нетипових дитячих проблем. Харків : Ранок, 2010.
4. Адаптація дитини до школи: психологічний інструментарій / С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. Київ : Мікрос-СВС, 2003.
5. Карпенко З. С. Психотехніка у вихованні дитини : навч. вид. Київ : Перспектива, 1995.
6. Психологічні аспекти організації освітнього процесу в умовах воєнного/післявоєнного стану : лист МОН від 19.08.2022 № 1/9530-22).
7. Бібліотека методичних матеріалів. Психогімнастика – казковий спосіб корекції психо-емоційного самопочуття у дітей.

О. О. Федоренко,

фахівець (консультант) інклюзивно-ресурсного центру
(КУ «ІРЦ» Довбиської селищної ради)
e-mail: fedorenkoo236@gmail.com

Соціально-психологічна адаптація дітей з особливими освітніми потребами в закладах середньої освіти

Сьогодні, як ніколи раніше, є актуальним питання включення дітей з особливими потребами в суспільне життя. Дитина з ООП, за відповідних умов, може стати повноцінною особистістю, а саме такою особистістю, яка духовно розвивається, яка матеріально себе забезпечує, яка є корисною суспільству.

Однією з таких умов є впровадження в систему навчання, виховання та організацію життєдіяльності дітей з особливими освітніми потребами в закладах середньої освіти нових теоретичних та методичних підходів. Водночас важливе місце займає інтеграція дітей в соціальне середовище школи шляхом їх соціально-психологічної адаптації до умов навчання.

«Соціально-психологічна адаптація – процес набуття людьми визначеного соціально-психологічного статусу, оволодіння тими чи іншими соціально-психологічними рольовими функціями» [1].

Аналіз загальних закономірностей соціально-психологічної адаптації потребує більш широкого визначення цього поняття у співвідношенні його з близьким до нього поняттям соціалізації. Соціально-психологічна адаптація це, *по-перше*, процес активного пристосування індивідів до умов нового соціального середовища, *по-друге* – результат цього процесу. Сутність адаптації та соціалізації визначається входженням індивіда в соціальне середовище, засвоєння ним соціальних зв'язків, але, порівнюючи з соціалізацією, соціально-психологічна адаптація характеризується тим, що вона виникає у первинному колективі або в малій групі і пов'язана з конкретним видом діяльності, яка об'єднує цей колектив або групу [2].

Однією з центральних проблем при вивченні соціально-психологічної адаптації є її соціально-психологічний зміст (механізми та результати, які розглядаються в контексті діяльності колективу). Можна виділити два основних моменти, що визначають адаптацію: 1) зближення ціннісних орієнтацій колективу та адаптанта, засвоєння ним групових норм, еталонів, традицій; 2) входження в рольову структуру колективу [2]. Прийняття індивідом, що адаптується, ціннісних орієнтацій колективу часто розглядається як основний зміст адаптаційного процесу.

Успішність адаптації людини в конкретних умовах існування визначається адаптивним психофізіологічним рівнем, індивідуальними особливостями (І. О. Жданов, Е. Кречмер, В. П. Маришук, М. Герберт); темпераментом, характером, спеціальними здібностями (Г. Ю. Айзенк, В. С. Мерлін, Т. М. Титаренко); життєвим досвідом, інтелектуальними, емоційно-вольовими й мотиваційними властивостями (Л. І. Божович, Л. С. Виготський, Н. Квінн, Ю. О. Приходько).

Отже, поняття «адаптація» можна розглядати як процес та результат активного пристосування індивіда до видозміненого середовища за допомогою найрізноманітніших інтеріоризованих соціальних засобів (дії, вчинки, діяльність).

Проте нам варто виокремити, коли ми будемо говорити про адаптацію як процес, а коли – як про результат адаптації особистості. А. В. Фурман зазначає, що: «...психологічному аналізу на рівні суб'єкта відповідає та ділянка понятійного поля, яка описує адаптацію як процес, а на рівні особистості – адаптацію як результат» [3: 15]. Підсумовуючи, варто зазначити, що коли мова йде про перебіг адаптаційних процесів, структуру і динаміку адаптаційної активності,

то ми говоримо про «адаптивність – неадаптивність – дезадаптивність» суб'єкта в процесі життєдіяльності, коли ж ми говоримо про перебіг таких психічних процесів, як страхи, неврози, стрес чи навпаки гармонію, комфорт, який виник в результаті адаптованості, неадаптованості чи дезадаптованості особистості, цим ми дамо характеристику адаптації особистості як результату [4].

Соціально-психологічна адаптація дітей з особливими освітніми потребами в закладах середньої освіти має і ряд своїх особливостей. Через певні психічні порушення розвитку таких дітей, в тому числі й інтелектуальної сфери, система освіти вимагає комплексної системи впливу (педагогічного, корекційного, виховного), підбору системи методів і засобів, які б полегшили протікання соціальної адаптації з урахуванням складності цих порушень.

Діти з порушеннями інтелектуальної сфери не володіють багатьма знаннями, вміннями та навиками. Часто і самі відносини між дітьми і педагогом налагоджуються досить повільно. Діти з ООП часто мають проблеми з комунікацією, схильні до проявів неадекватних емоційних та поведінкових реакцій, в них домінує особистий інтерес над інтересами колективу, оскільки не завжди усвідомлюють себе частиною цього загального колективу.

Проблеми із спілкуванням у них пов'язані не лише через складність вступу у контакт з незнайомими людьми, але й дуже ускладнюється тим, що така дитина не завжди може правильно побудувати свої питання, оскільки має бідний словниковий запас, порушення мовлення. Все це негативно впливає і на сам процес адаптації, що може вести до формування негативних рис характеру особистості.

Варто виділити основні напрямки роботи з соціально-психологічної адаптації дітей з особливими освітніми потребами в закладах середньої освіти: 1) забезпечення реалізації освітнього та корекційного компонента шляхом створення сприятливих для цього умов; 2) формування сукупності соціально-психологічних властивостей і соціальних рис особистості; 3) забезпечення умов для усвідомленого вибору майбутньої професії [5].

Важливе питання розвитку творчого потенціалу дітей з особливими освітніми потребами, адже розвивати адаптаційні навички – це також розвивати коло своїх інтересів, повноцінно та гармонійно заповнювати простір свого вільного часу.

Отже, підсумовуючи все сказане, ми розглядаємо соціально-психологічну адаптацію як явище динамічне та тривале у часі. Діти з особливими освітніми потребами в закладах середньої освіти

постійно відчують стан психологічного дискомфорту та напруги. А це так само може призвести до вироблення та закріплення в поведінці дитини способів дій, які в подальшому житті не дозволять їй проявити себе. А тому так важливо створити сприятливі соціально-психологічні умови для ефективної їх адаптації.

Список використаних джерел та літератури

1. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Короткий термінологічний словник. URL: <http://surl.li/gtadr>.
2. Андросович К. А., Ткаченко Л. І., Ільїна Г. В., Якімова І. О., Шульга В. М. Соціальна адаптація обдарованої особистості: від дитинства до юності : метод. посіб. Київ : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2021. 106 с.
3. Фурман А. В. Психодіагностика особистісної адаптованості : наук. вид. Тернопіль : Економічна думка, 2000. 197 с.
4. Фурман А. В. Як допомогти учням долати дезадаптованість до школи. *Радянська школа*. 1991. № 5. С. 25–32.
5. Василенко О. Адаптація дітей з особливими потребами в закладах середньої освіти. URL: <http://surl.li/fbodi>.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦІВ ТА БАТЬКІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

А. Л. Авдійчук,
фахівець ІРЦ (практичний психолог)
(КУ «Новоборівський ІРЦ»)
e-mail: alino4ka.l@ukr.net

Роль батьків дитини з особливими освітніми потребами у команді супроводу

Батьки – важлива частина команди, що надає підтримку дітям з особливими освітніми потребами. Вони є найважливішим джерелом інформації для фахівців, необхідної для надання ефективної психолого-педагогічної підтримки дітям. Це пов'язано з тим, що батьки є природними носіями ідеї та духу залучення дітей з особливими потребами до загальної системи і крім того вони є замовниками і споживачами цього виду освітніх послуг.

Для успішної реалізації взаємодії та завдань, поставлених у межах команди психолого-педагогічного супроводу (КППС), необхідна активна допомога і підтримка батьків, а також фахівців команди супроводу. Форма взаємодії з батьками і характер розв'язуваних завдань визначаються рівнем готовності батьків до

співпраці. На ранніх етапах взаємодії індивідуальне консультування, яке проходить у кілька етапів, є якісною, продуктивною роботою.

Методи та зміст роботи з батьками залежать від готовності їх до співпраці. Це можуть бути:

- індивідуальне консультування, що дає змогу здійснювати диференційований підхід;
- групові форми роботи;
- залучення батьків до корекційно-розвиткового процесу.

На початковому етапі основним завданням зазвичай є встановлення довіри у відносинах з батьками, які заперечують можливість або необхідність співпраці.

Наступний етап індивідуального консультування ґрунтується на результатах всебічного обстеження дитини. Батьків інформують про особливості їхньої дитини, вказують на її позитивні сторони та на те, яка підтримка їй необхідна, до яких фахівців звертатися, як працювати з нею вдома та на що звернути увагу. Дуже важливо надавати психологічну підтримку батькам і донести до них інформацію про особливості їхньої дитини та необхідність спільної роботи КППС і сім'ї щодо подолання труднощів.

Але, на жаль, є сім'ї, які не зважають та ігнорують рекомендації фахівців. Основні цілі роботи з сім'ями, які виховують дітей з особливими потребами, полягають у наданні відповідної підтримки батькам з метою сприяння психологічному та фізичному розвитку.

Під час роботи з батьками педагоги ставлять перед собою такі завдання:

- забезпечити встановлення довірливих стосунків між батьками та фахівцями;
- підвищити обізнаність батьків про потенціал і перспективи їхньої дитини в різних аспектах життя;
- створити умови для активної участі батьків у вихованні та навчанні своєї дитини;
- навчити батьків прийомам організації навчальної діяльності дитини;
- підвищити рівень психічного здоров'я самих батьків.

Батьки потребують відповідної допомоги та підтримки, що, безсумнівно, підвищує їхню роль у партнерстві. Важливо, щоб батьки мали доступ до широкого спектра послуг, які дають їм змогу бути компетентними захисниками прав своїх дітей і використовувати свої вміння для захисту права своїх дітей на рівний доступ до якісної освіти та незалежність у майбутньому. Батьки дітей з особливими потребами повинні:

- орієнтуватися на краще розуміння внутрішнього світу своєї дитини та бути компетентними захисниками її прав та інтересів;
- оцінювати потреби сімей дітей з особливими потребами та забезпечувати надання освітніх, соціальних та інших послуг;
- надавати інформаційну підтримку для професійного розвитку з метою захисту прав та інтересів дітей з особливими потребами;
- спонукати до розвитку активної громадянської позиції, сприяти створенню батьківських організацій.

Важливо, щоб батьки дітей з особливими освітніми потребами відігравали важливу роль у процесі складання індивідуальної програми розвитку (ІПР) дитини, що проявляється насамперед у наданні інформації про дитину та її сім'ю і підтримки, необхідної для забезпечення поступального та всебічного розвитку дитини. Очевидно, що залучення батьків до процесу написання ІПР вимагає зусиль з обох сторін. Відомо, що не всі батьки дітей з особливими освітніми потребами охоче беруть участь у цьому процесі. Підтримати батьків у цій справі – компетенція педагогічних працівників закладу освіти.

Одним із важливих аспектів роботи батьків у команді супроводу є інформування педагогів про важливу інформацію, яка може сприяти навчанню/вихованню їхньої дитини. Обмін важливою інформацією може позитивно вплинути на освітній процес дитини, оскільки вчителі можуть адаптувати навчальні можливості та кваліфіковано вирішувати делікатні питання, використовуючи традиційні і нетрадиційні методи та різні форми взаємодії з батьками учнів з особливими освітніми потребами.

Метою підтримки дитини є насамперед визнання дитини як особистості. У процесі корекції та виховання необхідно прагнути до того, щоб дитина стала незалежною, впевненою в собі та мобільною. Для досягнення цієї мети важливо:

- розвивати навички та вміння, необхідні для самостійного життя;
- навчити спілкуватися;
- сформувати психологічний стан, за якого дитина сприймає свої особливості як одну з якостей, що відрізняють її особистість від особистості інших людей;
- визначати життєві цінності;
- навчити досягати своїх цілей;
- навчити жити незалежно від працездатних людей (якщо це можливо);
- навчити поважати бажання та інтереси інших людей.

Яка роль батьків у команді супроводу?

- Брати участь у прийнятті рішень, що впливають на освіту та розвиток дитини.
- Надавати свій дозвіл на проведення комплексного оцінювання розвитку дитини в ІРЦ.
- Мати повну інформацію про умови навчання/виховання дитини.
- Надавати необхідну інформацію, що може вплинути на навчання/виховання та поведінку дитини у закладі освіти.
- Брати участь у розробленні Індивідуальної програми розвитку (ІПР) дитини.
- Отримувати від учителів/вихователів та інших фахівців інформацію про розвиток, навчання та успішність дитини, зокрема про реалізацію ІПР.
- Мати доступ до інформації про навчання/виховання дитини в закладі освіти, включаючи результати оцінювання та звіти.
- Отримувати консультації фахівців, що працюють з дитиною.
- Регулярно отримувати звіти про успіхи дитини протягом навчального року.
- Надавати дозвіл на додаткові послуги, що їх може потребувати дитина.
- Оскаржувати рішення, які, на думку батьків, не найкращим чином задовольнятимуть освітні потреби дитини, та працювати з командою над пошуком кращих рішень.

Сім'ї, які виховують дитину з особливими освітніми потребами, мають знати, що чим більше батьки залучені до інклюзії, тим більша ймовірність досягнення бажаних результатів для їхньої дитини.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Колупаєва А. А., Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : навч.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2012. 192 с.
3. Колупаєва А. А., Наконечна Л. М. Інклюзивне навчання: вибір батьків. Харків : Ранок : Кенгуру, 2018. 56 с.

4. Наказ Міністерства освіти і науки України № 609 від 08.06.2018 року «Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>.

А. В. Гуменюк,
завідувачка ресурсного центру
підтримки інклюзивної освіти
(КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР)
e-mail: antoninag207@gmail.com

Психологічна резильєнтність у роботі фахівців інклюзивно-ресурсних центрів

На сучасному етапі розвитку суспільства великої актуальності набуває проблема розвитку психологічної резильєнтності, яка визначає здатність людини справлятися та протистояти життєвим стресам, долати негативні ситуації та швидко відновлюватися після важких переживань та подій, щоб розвиватися та ефективно працювати.

Звичайно, рівень розвитку резильєнтності у кожної людини залежить від різних чинників. Проте її можна тренувати, особливо коли є розуміння, що такі навички допомагають людині проходити крізь життєві виклики, зберігаючи при цьому психічне здоров'я та особистісну цілісність [4]. Такий процес є результатом успішної адаптації до життєвих змін, щоб відповідати новим умовам через прояв гнучкості та вміння пристосовуватися до нових обставин.

Результати наукових досліджень свідчать, що кожен з нас може розвивати та тренувати свою психологічну резильєнтність, здатність до позитивної адаптації та відновлюваності через усвідомлений вплив на ці показники.

У роботі фахівців інклюзивних ресурсних центрів психологічна резильєнтність відіграє неймовірно важливу роль, оскільки вони працюють з великою кількістю людей, які потребують особливої уваги та підтримки, зокрема з дітьми, які мають освітні труднощі, з батьками, а також з педагогічними працівниками закладів освіти та іншими фахівцями, щоб допомогти їм створювати освітнє середовище, яке сприяє розвитку та успіху всіх дітей, включаючи тих, які мають особливі освітні потреби.

Фахівці інклюзивних ресурсних центрів працюють з особами, які можуть бути у вразливому та пригніченому стані, і вони повинні мати

здатність до співчуття, розуміння та емоційного контролю. Бо психологічне здоров'я і гармонійний розвиток нашого суспільства залежить від допомоги і підтримки, яка необхідна саме сьогодні [1].

Окрім цього, фахівці повинні бути також готові ще й до щоденних нових питань, змін та несподіваних ситуацій, які можуть викликати у них стрес та емоційну втому. Такі випадки інколи важко передбачити, але при цьому складно залишатися спокійним і реагувати правильно, щоб допомогти.

Для того, щоб зберігати та підтримувати психологічну резильєнтність, фахівці інклюзивних ресурсних центрів можуть використовувати різні стратегії. Наприклад, щоденне відведення часу для релаксації, прослуховування релаксаційної музики, фізичних активностей, регулярної медитаційної практики, візуалізації тощо.

Для підтримки психічного здоров'я важливим є вміння через звичайні рутинні речі (сон, їжа, догляд за тілом, прибирання, спілкування з близькими тощо) стабілізувати свої емоції. Така стратегія дає можливість повернути відчуття контролю, переключити фокус уваги та сконцентруватися. Як стверджують вчені, людський організм постійно самовідновлюється від різних шкідливих впливів – на молекулярному, клітинному, емоційному рівні, а хворобливий стан виникає у випадку, коли процес відновлення не встигає за процесом ушкодження. Тому дуже важливим фактором для кожного є розуміння саме тих способів, які працюють і мають позитивний вплив на розвиток психологічної резильєнтності [3].

Також хорошою довгостроковою стратегією є своєчасне планування та проведення тренінгів або воркшопів для співробітників, присвячених психологічній стресостійкості та здоров'ю загалом, які суттєво допоможуть здобути і закріпити нові навички, налагодити робочий процес та надихнути на подальші звершення. Надзвичайно важливо розуміти, що превентивні (запобіжні) методи є набагато ефективніші і економніші, аніж робота з наслідками тривалого стресового перевантаження.

Наприклад, одним з найпопулярніших сьогодні практик самовідновлення є техніка Mindfulness. Ця техніка об'єднує нейробиологію, психологію та медитацію і полягає в тому, щоб стати гармонійними особистостями, ми маємо навчитися практики самоспостереження та вміння бути повністю присутніми «тут і тепер». Такий підхід сьогодні є популярним у окремих людей, а також й у цілих корпорацій, таких як Yahoo, Google, Starbucks, Apple [2].

Отже, робота фахівців ІРЦ є критично важливою та необхідною для успіху кожної дитини з освітніми труднощами. Адже одним

з ключових завдань фахівців ІРЦ є допомога кожній дитині усвідомити свій потенціал та забезпечити підтримку, яка необхідна для успішного навчання та розвитку. Однак для успішної реалізації інклюзивної освіти важливо, щоб фахівці інклюзивно-ресурсних центрів, які працюють з дитиною з освітніми труднощами, її батьками та педагогічними працівниками закладів освіти, розвивали психологічну резильєнтність, яка допомагає ефективно керувати часом, вирішувати завдання, реагувати на стресові ситуації та зберігати при цьому високу продуктивність протягом тривалого часу без відчуття емоційного та фізичного виснаження.

Список використаних джерел та літератури

1. Наугольник Л. Б. Психологія стресу : підручник. Львів : Львів. держ. ун-т внутрішніх справ, 2015. 324 с.
2. Орлофф Дж. Вживання для емпата: життєві стратегії для чутливих людей / пер. з англ. О. Брагіної. Харків : Віват, 2022. 288 с.
3. Туриніна О. Л. Психологія травмуючих ситуацій : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Персонал, 2017. 160 с.
4. Чиханцова О., Гуцол К. Психологічні основи розвитку резильєнтності особистості в період пандемії Covid-19 : практ. посіб. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. Київ, 2022. 128 с.

В. М. Ридецька,

фахівець ІРЦ

(КУ «ІРЦ» Звягельської міської ради)

e-mail: vikalogopednv@ukr.net

Співпраця інклюзивно-ресурсного центру з батьками дітей з особливими освітніми потребами

*За кожною дитиною, що повірила у власні сили,
стоять батьки, які повірили в неї першими.*

Автор невідомий

Сім'я – це мікросоціум, в якому дитина опановує норми соціальної комунікації та взаємодії, реалізовує творчий потенціал. Саме сім'я несе головну відповідальність за розвиток дитини, в родині закладаються найважливіші риси особистості, ставлення дитини до себе та до світу; задовольняється значна частина базових потреб: в емоційній підтримці, любові, захищеності. Спираючись на сімейні цінності та традиції, дитина виносить у доросле життя перші уявлення про морально-людські якості, норми поведінки, характер міжособистісних взаємин. З родини починається наслідування, копіювання поведінки близьких та повторення закладеного з раннього віку сценарію, який базується на

соціальних та моральних установках. Тому психологічна зрілість батьків, їхні ідеали, досвід соціального спілкування найчастіше мають вирішальне значення в розвитку дитини.

Розуміючи колосальну роль батьків у вихованні та становленні особистості дитини, з 2018 року на постійній основі в комунальній установі «Інклюзивно-ресурсний центр» Звягельської міської ради діє ресурс-студія «Майстерня успіху». Актуальним питанням сьогодні є проблема адаптації сім'ї до нових обставин, що містять у собі виховання та навчання дитини з особливими потребами. Такі родини стикаються з великою кількістю труднощів та вирішують цілий комплекс потреб дитини: лікування, освіта, соціальна адаптація та інтеграція в суспільство. Не кожен батько чи мати виявляються здатними прийняти особливості дитини, а психотравмуюча ситуація може здійснювати негативний вплив на психіку батьків та ускладнювати їхнє відношення до дитини. А тому вони вкрай потребують підтримки, допомоги і ресурсних соціальних зв'язків. Надважливим завданням у роботі з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, є навчити їх краще розуміти внутрішній стан та потреби власних дітей. У ході засідань ресурс-студії фахівці інклюзивно-ресурсного центру формують свідоме ставлення до батьківства, мотивують не зупинятися на досягнутих результатах та продовжувати працювати над розвитком власної дитини.

Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Звягельської міської ради в рамках співпраці з батьками надає консультативні послуги, психологічну підтримку, здійснює інформаційну підтримку задля розвитку потенційних можливостей дітей з особливими освітніми потребами та їх перспектив у різних сферах життя. У процесі такої взаємодії враховуються інтереси, пріоритети та проблеми сімей.

Перша зустріч з батьками відбувається у формі консультування, визначається запит, здійснюється збір інформації про особливості розвитку дитини, можливі труднощі мовленнєвого, інтелектуального, соціального, навчального характеру тощо. У разі потреби фахівці ІРЦ роз'яснюють важливість і пропонують пройти комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини. Під час проведення комплексної оцінки присутність батьків обов'язкова. Батьки дитини беруть участь у засіданнях фахівців ІРЦ, які ознайомлюють їх з висновком про комплексну оцінку, умовами навчання та надання психолого-педагогічної допомоги у закладі освіти (якщо дитина здобуває дошкільну чи загальну середню освіту). Отже, у разі встановлення у дитини особливих освітніх потреб, ІРЦ запрошує батьків до співпраці

та пропонує широкий спектр індивідуальних і групових послуг, аби розширити їх компетенції щодо виховання дітей з особливими освітніми потребами, кращого розуміння їхніх освітніх потреб.

Фахівці ІРЦ сприяють обізнаності батьків про розвиток, навчання і виховання дитини з ООП, вікові особливості; допомагають на більш якісному рівні зрозуміти механізми дозрівання психічних функцій та формування основних життєвих знань, умінь та навичок; підвищують рівень психічного здоров'я самих батьків. Дорослі вчаться обирати ефективні способи, прийоми, стратегії взаємодії з дитиною, ураховуючи особливості її розвитку, поведінки, наявних компетентностей та потенційних можливостей.

Кожна зустріч з батьками зобов'язує до ґрунтовної підготовки самих фахівців ІРЦ. Практикується доповнення зустрічей презентаційними та роздатковими матеріалами, аби розширити знання та інформованість батьків з питань, які їх турбують. На зустрічі запрошуються партнери ІРЦ – представники галузі освіти, охорони здоров'я, соціальної сфери тощо.

Практика показує, що спілкування між собою батьків дітей з ООП є вкрай необхідним, привабливим своєю енергією. Тут об'єднуються сили багатьох батьків, кожен робить свій внесок – батьки приймають один одного як рівних, просто як людей, як друзів. ІРЦ – єдині установи в освітньому просторі, які компетентно спроможні надавати спектр послуг щодо навчання і виховання дітей з ООП та підтримки батьків.

Найважливішим аспектом є гармонійність взаємин між членами родини, позитивний психологічний клімат, високий рівень культури.

Батьки мають усвідомити, що саме вони є вчителями у найважливішій школі – школі становлення особистості. Батьки, які розуміють важливість свого вкладу в процес розвитку, виховання і навчання дитини, мають творчі резерви і віру, є потужною силою у розбудові інклюзивного простору в громадах. Завдання інклюзивно-ресурсного центру полягає в тому, щоб сублімувати цю силу і спрямувати її в «правильному» напрямку.

Переконані, що без тісного та систематичного зв'язку з родиною неможливо досягти успішного результату. Вибудовуючи модель взаємодії та продуктивної співпраці з батьками, фахівці інклюзивно-ресурсного центру реалізують завдання, спрямовані на підтримку дитини з освітніми труднощами.

Список використаних джерел та літератури

1. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : Україна, 2019. 300 с.

С. П. Родигіна,
фахівець (консультант) інклюзивно-ресурсного центру
(КУ «ІРЦ» Коростишівської міської ради)
e-mail: svitlanarodigina79@gmail.com

Організація партнерської взаємодії фахівців та батьків в умовах інклюзивної освіти

Дитинство – неповторний період кожної людини, колиска її життя. Кожна родина чекає на народження малюка як продовження роду, як прояв любові один до одного у новоствореній родині. Добре, коли дитина бажана, народжена у любові та має міцне здоров'я. Проте статистика свідчить, що багато дітей нині мають ті чи інші проблеми зі здоров'ям. Тривога за життя і здоров'я дітей лягає в першу чергу на плечі батьків, адже вони перебувають із дитиною 24 години на добу 7 днів на тиждень. Деякі сім'ї розлучаються у зв'язку з народженням особливої дитини, частіше не витримує напругу чоловік, очікування якого не справдились. Саме тому сім'ї, які виховують дитину з особливими освітніми потребами, мають право отримувати підтримку [1; 7].

Усі діти мають право на освіту, а право вибирати форму навчання дитини належить саме батькам. Питання подальшого навчання дитини є досить хвилюючим: де буде здобувати освіту син чи донька, як краще організувати освітній процес для дитини. На кожного із батьків або осіб, що їх замінюють, покладається однакова відповідальність за виховання та навчання. Саме батьки є ініціаторами вступу дитини з особливими освітніми потребами в освітній заклад та створення інклюзивного класу, групи. При цьому батьки мають врахувати наступне:

- розуміти потреби та можливості дитини;
- знати про адаптивні та соціальні навички малюка;
- чи вміє дитина спілкуватися, чи має вона такий досвід та потребу;
- врахувати рекомендації фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсного центру;
- оцінити, чи має заклад освіти все необхідне для організації інклюзивного навчання: архітектурну доступність, матеріально-технічне забезпечення, ресурсну кімнату, медіатеку;
- режим роботи закладу, можливість перебування дитини в групі подовженого дня, чи зможе дитина розвивати у закладі власні здібності та таланти [2; 5].

Спільне навчання усіх дітей формує толерантність і чутливість до потреб інших, підвищує соціальну відповідальність, що сприяє їх

особистісному розвитку. Діти у системі інклюзивної освіти набувають досвіду подолання труднощів і перешкод, навчаються досягати успіхів спільно, допомагаючи один одному. За ставленням суспільства до людей з особливими потребами можемо говорити про культурний рівень будь-якого суспільства. Спільнота, в якій кожна людина цінність, – має усі шанси на розвиток та процвітання. За право на життя, право на гідність і бореться нині наша країна. Кожна родина, де є особлива дитина, не повинна залишитися наодинці із хворобою. Позитивні взаємостосунки у родині є запорукою формування адекватної самооцінки та позитивного самосприйняття дитини. Прихильники ідеї сімейної форми виховання, навчання вважають, що любов має для малюків не менше значення, ніж повітря й сонячне світло. Десь потрібні наш розум, десь руки, спритність, чуйність... І тільки дитині потрібна вся наша особистість: руки, вираз очей, навіть запах. Адже кожна дитина має право: бути любимою, рости у безпечному фізичному і психологічному середовищі, фізичний, інтелектуальний, моральний, емоційний, духовний і соціальний розвиток, бути вислуханою та почутою, на увагу до почуттів та особистих кордонів, шанобливе ставлення до гідності, на самовираження та право на освіту. Створений психологічний комфорт є запорукою прийняття дитини з особливостями, спілкування із дитиною на засадах партнерства та взаємодії. Такий підхід ґрунтується на міждисциплінарній взаємодії фахівців і батьків дитини й забезпечується командою психолого-педагогічного супроводу. Успіх роботи команди психолого-педагогічного супроводу залежить від розуміння спільної мети та підходів, відповідальності кожного за результат, віри у потенційні можливості дитини. Батьки є активними учасниками команди психолого-педагогічного супроводу. Вони беруть участь у розробці індивідуальної програми розвитку та аналізу результатів; здійснюють супровід дитини у виконанні завдань, моніторинг стану дитини та підтримують зв'язок із освітньою установою. Їхня роль у команді така:

- надання достовірної інформації про особливі потреби дитини, її темперамент, інтереси, уподобання, способи кращого сприйняття інформації;
- батьки можуть ініціювати зміни до індивідуальної програми розвитку дитини (за потреби);
- узгоджувати з командою розклад корекційно-розвиткових занять;
- мати повну інформацію про умови навчання дитини;

- брати участь у розробленні Індивідуальної програми розвитку (ІПР) дитини;
- отримувати від учителів та інших спеціалістів інформацію про розвиток, навчання та успішність дитини, зокрема про реалізацію ІПР;
- мати доступ до інформації про навчання дитини в школі, включаючи результати оцінювання та звіти;
- отримувати консультації фахівців, що працюють з дитиною;
- регулярно отримувати звіти про успіхи дитини протягом навчального року;
- надавати дозвіл на додаткові послуги, що їх може потребувати дитина;
- оскаржувати рішення, що, на думку батьків, не найкращим чином задовольнятимуть освітні потреби дитини, та працювати з командою над пошуком кращих рішень;
- батьки підписують протоколи засідання команди супроводу.

Склад команди психолого-педагогічного супроводу визначається з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП. Постійні учасники: директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів (класний керівник), асистент учителя, вчитель-предметник, практичний психолог, соціальний педагог, учитель-дефектолог, учитель-логопед (з урахуванням освітніх потреб дитини з особливими освітніми потребами), вчитель-реабілітолог і батьки або законні представники дитини та інші. Залучені фахівці команди психолого-педагогічного супроводу: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей та інші (за потреби). Батьки та вчителі мають співпрацювати, допомагати одне одному заради дитини, адже інклюзія – вимога часу. Принцип комплексності – психолого-педагогічний супровід дитини в інклюзивній освіті можна розглядати тільки в комплексі, у тісному контакті вчителя з психологом, з учителем-дефектологом, логопедом, батьками [4; 10].

Співпраця фахівців із батьками дітей з особливими освітніми потребами проводиться у таких формах:

- індивідуальні та тематичні консультації, телефон довіри;
- спільні заняття із дітьми, КРЗ;
- розроблення та проведення сімейних проєктів (з власного досвіду – проєкт «Моя дитина», реалізований під час роботи

практичним психологом у ЗДО «Сонечко» Коростишівської міської ради);

- онлайн-консультування в умовах воєнного стану для ВПО та родин із дітьми, які перебувають за кордоном;
- майстер-класи для батьків;
- ведення рубрик «Телеграм-каналу» (авторство нашого каналу – Алла Гребенюк, директорка КУ «Коростишівський ІРЦ»);
- портфоліо дитини. На його сторінках педагоги відмічають особливі події, вчинки, висловлювання, фіксують діяльність дитини, що відбувалася у закладі (роботи, різноманітні вироби, виступи, особисті досягнення дитини, адже кожна дитина талановита і неповторна. Завдання педагога – розгледіти талант!).

Співпраця з батьками є ключовим моментом у створенні середовища, де кожна дитина почувається захищеною та важливою, здатною розвиватися та почуватися повноцінною. У такому середовищі педагоги та батьки мають співпрацювати задля надання дитині найкращої допомоги у навчанні та вихованні [5; 21]. Кожна дитина народжується для щастя і добра. Кожна дитина гідна поваги, а батьки та педагоги мають бути найкращими.

Список використаних джерел та літератури

1. Практика взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі : метод. посіб. / уклад. : О. В. Коган та ін. Лисичанськ : ФОКСПРИНТ, 2021. С. 16–20.
2. Участь батьків у організації інклюзивного навчання / уклад. О. Семко. URL: ed-era.com/inclusia-batky.
3. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навч. посіб. / [А. В. Гета, В. М. Заїка, В. В. Коваленко та ін.] ; за заг. ред. Ю. Г. Носенко. Полтава : ПУЕТ, 2018. 261 с.
4. 33 запитання, від яких голова іде обертом. Інклюзія : метод. матеріали / КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР ; за ред. О. С. Голентовської. Житомир : КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР, 2023. 42 с.
5. Інтегративний підхід до інклюзивної освіти осіб із порушеннями зору : монографія / за заг. ред. Ю. Й. Тулашвілі. Луцьк : Іванюк В. П., 2019. 344 с.

ВИЗНАЧЕННЯ ОСВІТНІХ ТРУДНОЩІВ ТА РІВНІВ ПІДТРИМКИ: ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА, ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД

В. М. Градівська,

методист лабораторії методичного забезпечення
(КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР)
e-mail: gradivska.vita@gmail.com

Визначення освітніх труднощів першого рівня підтримки у ЗЗСО

З 1 січня 2022 року заклади загальної середньої освіти (ЗЗСО) керуються постановою Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» при організації інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами. У документі зазначено, що дітям з особливими освітніми потребами, які мають труднощі (поодинокі, незначні) у навчанні та які потребують додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі, за рішенням закладу освіти надається підтримка I рівня [2].

Для закладів освіти проведення первинної оцінки потреб дитини у наданні підтримки першого рівня є відносно новою практикою. На допомогу закладам освіти Міністерство освіти і науки України спільно з Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені М. Ярмаченка НАПН України розробили «Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів I рівня підтримки в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти», у яких надано перелік кроків, який має здійснити заклад освіти, щоб визначити категорію освітніх труднощів у дитини з особливими освітніми потребами та забезпечити необхідну підтримку. Також у додатках до методичних рекомендацій містяться маркери, які подані у вигляді таблиці, для визначення освітніх труднощів I рівня підтримки в ЗЗСО.

Коли в учня помічені освітні труднощі, які впливають на якість освітнього процесу відповідно до віку дитини, в закладі освіти відбувається вивчення індивідуальних особливостей розвитку з метою визначення I рівня підтримки. Випадками, які можуть потребувати проведення вивчення, є:

- педагогічний працівник помічає у дитини наявність одного і більше маркерів, які зазначені в методичних рекомендаціях, і він ініціює засідання команди психолого-педагогічного супроводу;
- батьки (один з батьків або інший законний представник) дитини, пишуть заяву на ім'я керівника закладу освіти, яка складається

у довільній формі та описує труднощі, які виникають у дитини під час навчання;

- дитина, віком від 16 до 18 років, особисто звертається до закладу освіти за підтримкою [3].

Для того, щоб здобути підтвердження чи спростування припущень щодо освітніх труднощів і потреби у наданні учню підтримки I рівня підтримки, керівник ЗЗСО формує команду психолого-педагогічного супроводу (команду супроводу), керуючись наказом МОН України від 08.06.2018 № 609 «Про затвердження Примірною положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти». Вивчення відбувається на рівні закладу освіти, проводиться в процесі освітньої діяльності протягом 10 робочих, а також передбачає аналіз здатності дитини навчатися, її поведінки в різноманітних ситуаціях, специфіки взаємодії та спілкування, працездатності та втомлюваності, концентрації уваги та пам'яті, проявів девіантної поведінки та інше. Також педагогічні працівники використовують опитувальники, що представлені в методичних рекомендаціях [3], аналізуючи та оцінюючи дитину з позиції освітніх труднощів, які вона має, за чотирибальною шкалою.

Результатом роботи команди супроводу може бути один із варіантів:

- дитина не має освітніх труднощів, які потребували б додаткової підтримки в освітньому процесі;

- дитини має поодинокі труднощі, і заклад освіти організовує підтримку для дитини, яка передбачена для I рівня;

- дитина має труднощі, які мають постійний характер, тому команда супроводу рекомендує батькам (законним представникам) звернутись до інклюзивно-ресурсного центру для проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини [3].

Рішення команди супроводу фіксуються у протоколі оцінки потреби учня в наданні підтримки у закладі освіти та зазначаються напрями підтримки на рівні закладу освіти. На підставі рішення команди супроводу щодо необхідності надати дитині підтримку відповідно до I рівня наступним і обов'язковим кроком є розроблення індивідуальної програми розвитку командою супроводу. Припинення надання підтримки I першого рівня здійснюється за рішенням команди та/або письмовою заявою від батьків (одного з батьків або іншого законного представника) [2].

У процесі організації для дитини, яка має освітні труднощі, індивідуалізованої освітньої траєкторії педагогічним працівникам

важливо тримати у полі зору усі сторони розвитку, його закономірності та показники.

Список використаних джерел та літератури

1. Організація першого рівня підтримки для дитини в закладі загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. / КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР ; за ред. О. С. Голентовської. Житомир : КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР, 2022. 127 с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>.
3. Методичні вказівки для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів і рівня підтримки в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти / Мін-во освіти і науки України ; Нац. акад. пед. наук України ; Ін-т спец. пед. і псих. ім. М. Ярмаченка НАПН України ; [уклад. Л. І. Прохоренко та ін.]. 2021. 24 с.

Н. О. Грицюк,

фахівець ІРЦ (практичний психолог,
учитель-реабілітолог)
(КУ «Третій ІРЦ» ЖМР)
e-mail: grizjuk@gmail.com

Оцінка психомоторного розвитку дитини від народження до трьох років

Останнім часом все більше та більше уваги приділяють проблемам раннього розвитку дітей на ранньому втручанні. Після внесення у 2021 р. змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр [1] дана тема обговорюється у спільноті фахівців ІРЦ. На конференціях, семінарах, круглих столах та у професійних спільнотах активно висвітлюються різні аспекти впровадження принципів раннього втручання в роботу фахівців ІРЦ, але найбільш жваву дискусію викликає питання проведення комплексної оцінки психолого-педагогічного розвитку (надалі комплексна оцінка) особам у віці до трьох років.

У даній роботі розглянемо найбільш відомі та валідні методи оцінки психомоторного розвитку дитини під час комплексної оцінки. Для визначення ефективності методик оцінки пропонуємо спиратися на рекомендації МОЗ України [2], в яких визначені наступні напрямки дослідження психомоторного розвитку дітей від народження до трьох років: моторика, статика, сенсорні реакції, мова, психічний розвиток.

У своїй роботі С. О. Хоменко [3] називає 27 методик оцінки розвитку дітей, 13 з них відповідають рекомендаціям МОЗ. Пропонуємо розглянути їх детальніше. Для цього ми визначили критерії, які, на наш погляд, дозволять оцінити як ефективність методики, так і можливість її застосування під час комплексної оцінки:

- a) валідність та стандартизація методики;
- b) необхідність попереднього навчання для фахівця, який проводить оцінювання;
- c) наявність перекладу на українську мову;
- d) зрозумілість інструкцій;
- e) доступність інвентарю;
- f) можливість визначити наявність порушень;
- g) можливість визначити рівень розвитку / вік розвитку за усіма напрямками;
- h) вік дитини.

Результати аналізу представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика методик оцінки рівня психомоторного розвитку

<i>Методика</i>	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>D</i>	<i>e</i>	<i>f</i>	<i>g</i>	<i>D</i>
Оцінка рівня психомоторного розвитку дитини Л.Т. Журби та О. М. Мастюкової	+	-	+	+	+	+	+	від народження до 1 року
Шкала КАТ/КЛАМС	+	+	-	+	+	-	+	від народження до 2 років
Шкали розвитку немовляти Bayley [6]	+	+	+	-	+	+	+	1–42 міс.
Шкала ментального розвитку R. Griffiths	+	+	-	+	+	+	+	від народження до 24 міс.
Модифікований скринінговий тест-опитувальник M-CHAT	-	+	-	+	+	+	-	16–30 міс., для виявлення ознак РАС
Профіль психічного розвитку G.D. Alpern-Boll	-	-	+	+	+	+	+	від народження до 9 років

Порядкові (числові) шкали психологічного розвитку I. Uzgiris, J. McHunt	+	+	-	+	+	+	+	від народження до 2 років
Денверський скринінг-тест розвитку (DDST) [10]	+	+	+	+	+	+	+	від 3 тиж. до 6 років
Мюнхенська функціональна діагностика розвитку	+	-	+	+	+	+	+	9 міс. до 3 років
«Діагностика нервово-психічного розвитку дітей» Г. В. Пантюхіної, К. Л. Печори та Е. Л. Фрухт	-	-	-	+	+	+	+	від 1 місяця до 3 років
«Діагностика психічного розвитку дітей першого року життя» О. В. Баженової	+	-	+	+	+	+	+	2–12 міс.
Тест «ГНОМ» (графік нервово-психічного обстеження немовлят)	+	-	+	+	+	+	+	1 міс. – 3 роки
Психологічна діагностика раннього віку Василки Манової-Томової	+	-	+	+	+	+	+	від 4 тиж. до 3 років

Підсумовуючи, можемо зазначити таке:

1. Жоден з перерахованих методів оцінки психомоторного розвитку дітей від народження до трьох років не є універсальним і не може бути застосований у всіх випадках проведення комплексної оцінки.

2. Методи слід обирати з урахуванням потреб дитини. Іноді буде доречним комбінування кількох методик оцінки під час проведення комплексної оцінки.

3. Результати, отримані в ході проведення всіх перерахованих методів оцінки, можуть слугувати джерелом для визначення потреб та надання рекомендацій щодо розвитку та вихованню дитини.

Список використаних джерел та літератури

1. Положення про інклюзивно-ресурсний центр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-п#Text> (дата оновлення: 13.05.2023 р.).

2. Наказ МОЗ України від 20.03.2008 р. № 149 «Про затвердження Клінічного протоколу медичного догляду за здоровою дитиною віком до 3 років». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0149282-08#Text> (дата оновлення: 13.05.2023 р.).

3. Хоменко С. О. Огляд діагностичних методик щодо з'ясування стану розвитку дітей раннього віку. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16627/Khomenko.pdf?sequence=1> (дата оновлення: 01.05.2023).

Л. М. Денисенко,
фахівець/консультант, учитель-логопед
(КУ «ІРЦ» Черняхівської селищної ради)
e-mail: lesyadenisenko85@ukr.net

Оцінка мовленнєвого стану осіб особливими освітніми потребами

Однією із складових комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи, яка проводиться для визначення особливих освітніх потреб (ООП) клієнтів інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ), є оцінка стану мовлення. Метою даного обстеження є визначення рівня розвитку та використання вербальної/невербальної мови, наявності мовленнєвого порушення та його структури, а також його впливу на опанування навчальних програм, розвиток комунікативних навичок. На основі отриманих результатів визначаються потреби особи з ООП і надаються рекомендації педагогічним працівникам та іншим фахівцям, які будуть працювати або вже працюють з нею, щодо організації освітнього процесу та адаптації/модифікації освітніх програм.

Обстеження мовленнєвого розвитку в ІРЦ проводиться фахівцем ІРЦ (учителем-логопедом) шляхом спостереження та з використанням допоміжних засобів, про які ми поговоримо нижче.

Основним завданням такого обстеження є визначення особливостей мовленнєвих функцій, відтворення звуко-складової структури слова, розбірливості мовлення, темпу і ритму мовлення, мелодико-інтонаційного малюнку, характеристик голосу, фонетико-фонематичного сприймання, використання словникового запасу і граматики, перебігу читання, комунікації, артикуляційної моторики; стану дихальної, голосової та динамічної сторони мовлення, звукової сторони мовлення, зв'язного мовлення; обмеження або своєрідність писемного виду діяльності; оцінка компетентностей з мовно-літературної галузі, в тому числі читання тексту на рівні складності класу, розуміння прочитаного, розуміння прихованого змісту прочитаного тексту, письмо з дотриманням правил правопису, списування друкованого та рукописного тексту, написання під диктування на рівні складності класу та освітньої програми закладу [14: 1].

Розглянемо нижче, які допоміжні засоби та інструменти в обстеженні мовленнєвого розвитку може використати фахівець ІРЦ (учитель-логопед).

Одним з таких інструментів є методика для обстеження мовлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку за допомогою логопедичного альбому Людмили Федорович. За допомогою даної методики можна діагностувати стан лексичної, граматичної, фонетичної та діалогової компетентностей. У процесі обстеження варто звернути увагу на особливості темпу і ритму мовлення, а також мелодико-інтонаційного малюнку [2].

Тестова методика для діагностики молодших школярів Тетяни Фотекової. Дана методика має вигляд тесту, тому може підійти лише дітям, які гарно сприймають вербальний матеріал. Як показала практика, методика Тетяни Фотекової може застосовуватися лише для дітей, які не мають інтелектуальних труднощів.

Для діагностики дисграфічних та дисорфографічних помилок у письмі є комплексна методика Наталії Чередніченко. Під час обстеження особи з порушеннями читання та письма обов'язково враховується стан слуху, зору, нервової системи, пізнавальної діяльності дитини, які визначаються лікарями.

Обстеження писемного мовлення проводиться з урахуванням таких основних принципів, як принцип комплексності, системності, патогенетичний принцип, принцип діяльнісного підходу, особистісний принцип та принцип розвитку [3: 3].

Хочу звернути вашу увагу також на мовленнєву картку Ганни Яскіч, за допомогою якої можна перевірити сформованість навичок читання та письма. Дана картка розроблена логопедом-практиком та є гарним інструментом для застосування під час логопедичного обстеження.

Найбільш практичною у моїй професійній діяльності є інтерактивна мовленнєва картка Любові Чулак. Це інтерактивна комп'ютерна гра, яка захоплює дітей та спонукає до діяльності, так як є сучасним інструментом. За допомогою цієї картки можна з'ясувати: стан складової структури слова, зв'язного мовлення, звуковимови, розвитку граматичної сторони мовлення та фонематичного слуху, вміння утворювати нові слова та узагальнювати слова (предметна класифікація). Дана мовленнєва картка може застосовуватися для обстеження усного мовлення як дітей старшого дошкільного віку, так і молодших школярів у поєднанні з іншим інструментарієм або самостійно.

Кожен фахівець може використовувати інструментарій найбільш зручний для себе, проте під час інтерпретації результатів обстеження, визначення категорії освітніх труднощів та необхідної підтримки в освітньому процесі особи з ООП опиратися на методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорії (типології) освітніх труднощів для осіб з ООП шкільного та дошкільного віку та рівнів підтримки в освітньому процесі, розроблені Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України та рекомендовані МОН України [1].

Список використаних джерел та літератури

1. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі : посібник / Л. І. Прохоренко та ін. Київ : Квант Раціо, 2022. 198 с.
2. Федорович Л. О. Дослідження мовлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з використанням логопедичного альбому : метод. рек. Запоріжжя : ТОВ ЛПС ЛТД, 2014. 226 с.
3. Чередніченко Н. В., Клименко І. В., Тенцер Л. В. Порушення письма у молодших школярів: діагностика та корекція : навч.-метод. посіб. Київ : ДІА 2016. 248 с.

Н. І. Трипуз,

директорка

(«ІРЦ» Гребінківської міської ради)

e-mail: trypuz.nataliia.ivanivna@gmail.com

Визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки в інклюзивно-ресурсному центрі

З 1 січня 2022 року організація інклюзивного навчання в закладах освіти України зазнала змін. Створення інклюзивних класів, груп та розподіл освітньої субвенції здійснюється відповідно до визначеного рівня підтримки для дитини з особливими освітніми потребами. Термін «підтримка» згідно з положенням про інклюзивно-ресурсні центри – це підтримка, що надається здобувачам освіти постійно або тимчасово та передбачає створення для них сприятливих для навчання умов у закладі освіти, а також здійснення додаткових заходів, спрямованих на подолання їх освітніх труднощів, у тому числі тих, що виникли внаслідок психологічної травми [1].

Для фахівців інклюзивно-ресурсних центрів зазначені зміни в нормативно-правовій базі стали викликом, адже визначення освітніх труднощів дитини, надання обсягів підтримки в закладі освіти потребували додаткового навчання та методичної підтримки. Для

працівників ІРЦ стали надзвичайно корисними онлайн-заходи від Інституту спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України з наданими роз'ясненнями щодо рівнів підтримки, методичні підказки ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти.

За підтримки Громадської Організації «КВАНТ РАЦІО» було розроблено методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій освітніх труднощів та рівнів підтримки в освітньому процесі для осіб з особливими освітніми потребами. Саме в них подано перелік можливих особливостей розвитку дитини з особливими освітніми потребами та наявних освітніх труднощів, що можуть бути їй притаманні, наведено методичний інструментарій вимірювання ступеня їх прояву, визначення бар'єрів, особливих освітніх потреб і стратегії подальшої підтримки [2: 3].

Алгоритм проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки в інклюзивно-ресурсному центрі складається з таких етапів:

1. Директор ІРЦ здійснює первинний прийом заявників:
 - наявність обов'язкового пакету документів;
 - вивчення додатково поданих матеріалів освітньої діяльності (зошити, вироби, фото- та відеоматеріали);
 - проведення бесіди з батьками або законними представниками щодо розвитку дитини, особливостей навчання, самообслуговування тощо;
 - анкетування батьків за виготовленим чек-листом відповідно до віку дитини;
 - занесення даних до системи АС «ІРЦ», заповнення заяви та ознайомлення зі згодою на обробку персональних даних;
 - призначення дати та часу проведення комплексної оцінки, ознайомлення з процедурою проведення;
 - необхідність проведення спостереження в закладі освіти або за місцем перебування дитини.

Під час первинного прийому фахівець ІРЦ може здійснювати спостереження за дитиною, результати якого обов'язково враховуються всіма фахівцями центру.

2. За результатами первинного прийому педагогічні працівники:

- ознайомлюються з особовою справою дитини та всіма наданими матеріалами;
- планують проведення комплексної оцінки, готують протокол обстеження;
- за необхідності психолог ІРЦ здійснює підбір методики відповідно до результатів спостереження.

3. Проведення комплексної психолого- педагогічної оцінки:
 - оцінка фізичного розвитку особи;
 - оцінка мовленнєвого розвитку;
 - оцінка когнітивної сфери;
 - оцінка емоційно-вольової сфери;
 - за потреби здійснюється спостереження у закладі освіти або за місцем перебування дитини.
4. Формування висновку про комплексну оцінку:
 - робота фахівців ІРЦ в системі АС «ІРЦ» щодо наявних компетенцій, потреб кожної сфери розвитку, надання рекомендацій;
 - спільне засідання педагогічних працівників, які проводили оцінку щодо визначення наявних труднощів дитини, визначення необхідного рівня підтримки, надання корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних послуг, необхідності адаптацій чи модифікацій навчальних предметів тощо;
 - внесення відповідальним фахівцем за оформлення висновку даних до автоматизованої системи, формування висновку.
5. Ознайомлення з результатами оцінки батьків або законних представників:
 - наявність особливих освітніх потреб, надання рівня підтримки;
 - види та форми навчання;
 - проведення додаткових занять;
 - рекомендації для батьків [2: 10–18].

При ознайомленні з висновком важливо наголосити батькам, які обирають інклюзивне навчання, про рекомендоване надання підтримки дитині відповідно до рівня, зазначеного у висновку. Для цього варто розробити пам'ятки для батьків для кожного рівня підтримки, надати роз'яснення щодо проведення корекційно-розвиткової роботи, ролі асистента вчителя в освітньому процесі та особливостей інклюзивного навчання.

Список використаних джерел та літератури

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>.
2. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі / Л. І. Прохоренко та ін. Київ, 2021. 200 с.

Н. К. Щегельська,
соціальний педагог
(Ліцей № 25 міста Житомира)
e-mail: nilasegelska@gmail.com

Анкетування як метод дослідження рівня соціальної інклюзії в освітньому процесі

Соціальна інклюзія – це система освітніх послуг, які держава гарантує, і яка ґрунтується на принципах недискримінації особистості, ефективного залучення до комунікації та включення всіх учасників в освітній процес. Вона передбачає створення інклюзивного освітнього середовища, що складається з різних умов, методів та засобів, спрямованих на спільне навчання, виховання та розвиток здобувача освіти з урахуванням його потреб та можливостей.

Останні роки відзначаються загальною кризою українського суспільства, що призвело до збільшення інтересу до проблеми соціальної інклюзії. Це вимагає більш докладного вивчення причин, форм, динаміки і видів цього явища, а також пошуку більш ефективних заходів соціального контролю, включаючи превентивні, профілактичні, корекційні, реабілітаційні та інші.

Проблема передбачає певну процедуру дослідження – збір даних щодо фактичного стану досліджуваної проблеми. Основними практичними методами збору даних є спостереження, бесіда, інтерв'ю та анкетування.

Звісно, метод анкетування поряд з перевагами має свої недоліки, такі як: низька відповідальність респондентів, низька якість відповідей через неправильно сформульовані запитання тощо. Однак при правильному плануванні та дизайні анкети цей метод може бути дуже ефективним і корисним для збору даних.

Анкети можуть бути адаптовані до різних тем та цільових груп, що дозволяє зібрати різноманітні дані для різних досліджень. У нашому дослідженні для отримання результатів використано анкетування щодо питання соціальної інклюзії у родинах. Були розглянуті аспекти, пов'язані з віком, статтю та питаннями, що стосуються свідомості та особистого ставлення до проявів соціальної інклюзії дітей з різних категорій. Респондентами були група підлітків, група вчителів і група батьків, з якими проводилося опитування на визначення рівня поінформованості з даної проблеми.

Проведене дослідження передбачало використання авторського опитувальника з метою визначення рівня поінформованості учасників навчально-виховного процесу щодо питання соціальної інклюзії у родинах.

До проведеного анонімного анкетування долучилось 580 респондентів. Ми виявили, що 72% опитаних вважають соціальну інклюзію проблемою, актуальною для сучасного українського суспільства.

Анкетування «Як тобі навчатись в школі?» показало такі результати на кожне із запитань:

1. Ти завжди вранці з радістю йдеш до освітнього закладу або часто бажаєш залишитися вдома:

а) іду з радістю – 88,3%; б) буває по-різному – 10,6%; в) бажаю залишитися вдома – 1,1 %.

2. Чи подобається тобі, коли скасовують які-небудь уроки:

а) не подобається – 88,6%; б) буває по-різному – 11,4%.

3. У тебе у класі багато друзів:

а) багато – 80,3%; б) мало – 10 %; в) немає друзів – 7%.

4. Як ти почуваєшся в освітньому закладі:

а) спокійно – 42%; б) весело – 42%; в) нудно – %; г) комфортно – 10%; д) самотньо – 6 %.

5. Як тебе сприймають однокласники:

а) більшість сприймає мене добре – 90%; б) ніхто особливо не цікавиться мною – 6,7%; в) мені здається, що більшість однокласників не хоче, щоб я був з ними в одному класі – 3,3%.

6. Чим займаєшся у вільний від навчання час:

а) відвідую гуртки – 45%; б) читаю книги – 22%; в) займаюсь спортом – 33%; г) беру участь у психологічних тренінгах – 24%.

На підставі отриманих результатів дослідження можна зробити висновок, що серед його учасників майже однакова кількість тих, хто з радістю ходить до школи, і тих, хто вважає, що є незначні зміни в освітньому середовищі навчального закладу порівняно з минулими роками. Тому важливо проводити відповідну роботу з батьками, щоб пояснити їм, що фізичний, психологічний та інтелектуальний розвиток є необхідним для дитини, а також здійснювати роботу з педагогами щодо створення умов для соціальної інклюзії.

Список використаних джерел та літератури

1. Лаврентьєва Г. П., Шишкіна М. П. Методичні рекомендації з організації та проведення науково-педагогічного експерименту. Київ : ПТЗН, 2007. 72 с.
2. Щегельська Н. К. Соціальна інклюзія: проблеми та шляхи вирішення. *Педагогічна Житомирщина*. 2023. № 1 (29).

Наукове видання

**Створення інклюзивного освітнього простору:
стратегії, практики, ресурси**
(07 червня 2023 року)

Матеріали
Регіональної науково-практичної інтернет-конференції

Відповідальна за випуск
А. В. Гуменюк

Технічний редактор
Т. А. Бондарчук

Коректор
Н. М. Макарова